

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS KONVERGENCIJOS 2013 METŲ PROGRAMOS

Registracijos data: 2013 m. balandžio 23 d.

Registracijos numeris: 343

Sudarytojas:

Posėdžių rengimo skyrius, Gedimino pr. 11, LT-01103 Vilnius

Pagrindinis dokumentas

(Rinkmena skaitmeninėje pakuotėje: 13-0326-N.docx)

Dokumento elektroniniai parašai

Registruota 2013-04-25

Registratorius Valentina Sventickienė

Pasirašyta 2013-04-25

Ministras Pirmininkas Algirdas Butkevičius

Pasirašyta 2013-04-25

Ministras Rimantas Šadžius

Vizuota 2013-04-25

Patarėja Ramunė Deveikienė

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS DĖL LIETUVOS KONVERGENCIJOS 2013 METŲ PROGRAMOS

2013 m. balandžio 23 d. Nr. 343

Vilnius

Vadovaudamasi 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1466/97 dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 10 skyrius, 1 tomas, p. 84) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1175/2011 (OL 2011 L 306, p. 12), 7 straipsnyje nustatyta daugiašalės Europos Sąjungos valstybių narių priežiūros procedūra, kurios pagrindinės priemonės yra stabilumo ir konvergencijos programos, Lietuvos Respublikos Vyriausybė **n u t a r i a** :

1. Pritarti Lietuvos konvergencijos 2013 metų programai (pridedama).
2. Pavesti Finansų ministerijai pateikti Europos Komisijai Lietuvos konvergencijos 2013 metų programą.

Ministras Pirmininkas

Algirdas Butkevičius

Finansų ministras

Rimantas Šadžius

Pagrindinio dokumento priedas

(Rinkmena skaitmeninėje pakuotėje: 13-0326-Npr.docx)

Dokumento elektroniniai parašai

Registruota 2013-04-25

Registratorius Valentina Sventickienė

Vizuota 2013-04-25

Ministras Rimantas Šadžius

LIETUVOS KONVERGENCIJOS 2013 METŲ PROGRAMA

I SKYRIUS. FINANSŲ POLITIKOS APŽVALGA

1. Lietuvos konvergencijos 2013 metų programa (toliau – Programa) atspindi ekonominę politiką, išdėstytą Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programoje, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51 (Žin., 2012, Nr. 149-7630) (toliau – Vyriausybės programa), ir Lietuvos Respublikos 2013 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme (Žin., 2012, Nr. 153-7823).

2. Programa orientuota į konkrečių tikslų įgyvendinimo priemonių kūrimą trumpuoju (artimiausiu) ir vidutiniu laikotarpiu, tai yra:

2.1. Įgyvendinti biudžeto politiką, užtikrinančią ekonomikos augimą, užimtumo didinimą, nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimą, sudarančią sąlygas didėti realiajam darbo užmokesčiui šalyje. Sparčiai gerinti investicijų ir verslo sąlygas.

2.2. Užtikrinti šalies ūkio finansinį tvarumą ir nuosekliai didinti viešųjų lėšų fondų pajamas, pažaboti kontrabandą ir šešėlinę ekonomiką, stiprinti kovą su korupcija.

2.3. Efektyviai ir racionaliai naudoti Europos Sąjungos (toliau – ES) paramos lėšas šalies konkurencingumui didinti ir žmonių gyvenimo gerovei kelti.

2.4. Mažinti Valstybinio socialinio draudimo fondo skolą, o atsigavus ekonomikai – nuosekliai didinti pensijas ir kitas socialines išmokas. Spręsti energetikos problemas, keisti švietimo ir mokslo politiką.

2.5. Toliau vykdyti valiutų kursų mechanizmo II (toliau – VKM II) ekonominės politikos įsipareigojimus, vidutiniu laikotarpiu pasiekti tvarią atitiktį Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo (OL 2010 C 83, p. 1) įtvirtintiems konvergencijos kriterijams ir pasirengti euro įvedimui.

3. Programoje apžvelgiami pastarųjų metų ekonominiai pokyčiai Lietuvoje, planuojama biudžeto politika vidutiniu laikotarpiu, įvertinami ekonominės raidos ir fiskalinės rizikos veiksniai, valdžios sektoriaus finansų kokybė ir Lietuvos pasirengimas įveikti visuomenės senėjimo padarinius. Lietuvos struktūrinių reformų gairės nustatytos Vyriausybės programoje, o struktūrinių reformų priemonių įgyvendinimo eiga pateikta 2013 metų Nacionalinėje reformų darbotvarkėje. Įgyvendinant Vyriausybės programoje numatytas struktūrines reformas, pirmenybė bus teikiama toms priemonėms, kurios leistų veiksmingai sumažinti Lietuvos ūkio priklausomybę nuo importuojamų iš trečiųjų šalių energetikos išteklių ir neprarasti produktyvumo, – tai leis sumažinti riziką dėl struktūrinio einamosios sąskaitos deficito (toliau – ESD) ir išsaugos Lietuvos piliečiams nacionalinių pajamų vidaus vartojimui skatinti ir investicijoms kredituoti potencialą.

4. Programoje išnagrinėtos ir įvertintos aplinkos sąlygos, kurios leistų pasiekti ekonominės politikos tikslus. Remtasi prielaidomis dėl euro kurso, naftos ir kitų žaliavų kainų, kuriomis Europos Komisija naudojosi rengdama 2013 metų žiemos prognozes.

5. Vykdam Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatymą (Žin., 2007, Nr. 120-4881), po 2012 metų valdžios sektoriaus balanso rodiklis bus toliau gerinamas apie vieną procentinį punktą BVP kasmet. Siekiant sušvelninti prociklinio konsolidavimo pasekmės ūkio plėtrai, nustatomas naujas vidutinio laikotarpio tikslas – pasiekti, kad struktūrinis deficitas nebūtų didesnis už 1 procentą BVP.

II SKYRIUS. EKONOMIKOS PERSPEKTYVOS

I SKIRSNIS. PROJEKCIJŲ PRIELAIDOS

6. Pagrindinės išorinės ekonominės aplinkos prielaidos, vykdam ES fiskalinės priežiūros procedūrą ir siekiant užtikrinti galimybę palyginti ES valstybių ekonominių rodiklių projekcijas, atitinka prielaidas dėl euro kurso, naftos ir kitų žaliavų kainų, kuriomis Europos Komisija rėmėsi rengdama 2013 metų žiemos prognozes.

1 lentelė. Pagrindinės prielaidos

Rodiklio pavadinimas	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais
Trumpalaikės palūkanų normos (vidutinės metinės)	1,0	0,8	1,0	1,3	1,6
Ilgalaikės palūkanų normos (vidutinės metinės)	4,8	5,0	5,3	5,6	5,8
JAV dolerio ir euro keitimo kursas (euro zonos ir VKM II šalys)	1,28	1,35	1,35	1,35	1,35
Nominalus efektyvus valiutų keitimo kursas	0,8	0	0	0	0
Valiutos keitimo kursas euro atžvilgiu (vidutinis metinis) (šalims, kurios nėra euro zonos arba VKM II narės)	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
Pasaulio (be ES) BVP augimas, procentais	3,9	4,0	4,5	4,5	4,5
ES BVP augimas, procentais	-0,3	0,1	1,6	1,6	1,6
Pagrindinių eksporto rinkų augimas, procentais	-0,3	0,1	1,6	1,6	1,6
Pasaulio importo (išskyrus ES) augimas, procentais	4,0	4,2	6,0	6,0	6,0
Naftos kainos (<i>Brent</i> , JAV doleriais už barelį)	111,8	113,7	106,4	106,4	106,4

Šaltiniai: Finansų ministerija, Lietuvos bankas, Europos Komisija (2013 metų žiemos prognozės)

Lietuvos eksporto rinkų perspektyva ES – pagrindinė ekonominės raidos scenarijaus prielaida. Taip pat remtasi prielaida, kad 2013–2016 metais euro zonos finansinio stabilumo rizika bus suvaldyta.

Ekonominės raidos scenarijus, numatantis, kad pavyks užtikrinti potencialų ūkio augimą, taip pat priklauso nuo struktūrinių reformų įgyvendinimo spartos, palūkanų normų sumažėjimo ir investicijų padidėjimo iki daugiamečio vidurkio.

II SKIRSNIS. PINIGŲ IR VALIOTOS KURSO POLITIKA

7. Lietuva formuoja pinigų politiką fiksuoto valiutos kurso sąlygomis. Toks valiutos kurso režimas didina pasitikėjimą Lietuvos ekonomine politika ir kartu su konkurenciją skatinančia ekonomine aplinka leidžia siekti santykinio kainų stabilumo ilguoju laikotarpiu. Ekonomikos atvirumas, santykinis kainų ir darbo užmokesčio lankstumas, valiutos kurso svarba kainų stabilumui – svarbūs Lietuvos ekonomikos bruožai, leidžiantys sėkmingai taikyti fiksuoto valiutos kurso strategiją.

Tapdama ES nare, Lietuva įsipareigojo ateityje litą pakeisti euru. Vykdydama vienašališką įsipareigojimą išlaikyti fiksuotą valiutos kurso režimą ir euro atžvilgiu stabilų nacionalinės valiutos kursą, Lietuva sėkmingai dalyvauja VKM II nuo 2004 m. birželio 28 dienos.

Lietuvos pinigų ir valiutos kurso politikos tikslai nesikeičia. Lietuva dalyvauja VKM II, išlaikydama griežtai fiksuotą lito kursą euro atžvilgiu anksčiau nustatytu santykiu, ir siekia prisijungti prie euro zonos, kai tik atitiks konvergencijos kriterijus. Lietuvos bankas išlaiko institucinio pasirengimo lygį, kuris esant palankiai makroekonominiai situacijai užtikrins sklandų ir greitą valiutos pakeitimą.

Atsižvelgiant į Vyriausybės programoje nustatytą neatidėliotiną Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) veiklos prioritetą – šalies pasirengimą įsivesti bendrąją Europos valiutą eurą ir tapti visateise euro zonos nare, kai tai bus įmanoma pagal nustatytus konvergencijos kriterijus, priimtas Vyriausybės 2013 m. vasario 27 d. nutarimas Nr. 178 „Dėl pasirengimo euro įvedimui Lietuvos Respublikoje veiksmų koordinavimo“ (Žin., 2013, Nr. 23-1120). Kad euro įvedimas mūsų šalyje būtų sklandus, pasirengimas šiam žingsniui bus koordinuojamas aukščiausiu Vyriausybės lygiu. Nutarimu patvirtinta valdymo schema, kurioje paskirstomos institucijų pareigos ir atsakomybė. Rengiantis bendrosios Europos valiutos įvedimui Lietuvoje, darbo grupės pagal kompetenciją nagrinės, kaip padėti pasirengti verslui, kaip apsaugoti vartotojus nuo galimų piktnaudžiavimų, ir kitus aktualius klausimus. Vienas svarbiausių prioritetų – tinkamai informuoti visuomenę. Įgyvendinant minėtą nutarimą, pradėti rengti Nacionalinio euro įvedimo plano ir Lietuvos visuomenės informavimo apie euro įvedimą ir komunikacijos strategijos, patvirtintų Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimu Nr. 1050 (Žin., 2005, Nr. 117-4235; 2007, Nr. 49-1898), pakeitimai ir Nacionalinio euro įvedimo plano įgyvendinimo priemonių planas.

III SKIRSNIS. VKM II ĮSIPAREIGOJIMŲ VYKDYMO APŽVALGA

8. Vyriausybė turi vykdyti ekonominę politiką, dėl kurios įsipareigojo 2004 m. birželio 28 d. prisijungdama prie VKM II.

Siekdamas užtikrinti subalansuotą paskolų augimą šalyje, Lietuvos bankas ėmėsi kelių priemonių. Pirmiausia 2011 metais įsigaliojo Atsakingo skolinimo nuostatai, patvirtinti Lietuvos banko valdybos 2011 m. rugsėjo 1 d. nutarimu Nr. 03-144 (Žin., 2011, Nr. 111-5262), nustatantys bankų rizikos vertinimo principus ir prisiimamą riziką. Šis teisės aktas nustato maksimalų kredito ir įkeisto turto vertės santykį, įmokos dydžio ir pajamų santykį ir paskolos terminą, taip pat užtikrina, kad klientai, prieš pasirašydami sutartį, gautų pakankamą ir palyginamą informaciją apie paskolos sąlygas. Be to, Atsakingo skolinimo nuostatuose nustatyti griežtesni skolinimo užsienio valiutomis apribojimai. Jeigu paskolų augimas rodytų ekonomikos perkaitimo ar kreditavimo stokos požymius, Lietuvos bankas turi teisę pakeisti kredito ir įkeisto turto vertės santykio, taip pat įmokos dydžio ir pajamų santykio dydžius, kad atitinkamai sugriežtintų ar sušvelnintų kredito standartus.

Siekiant užtikrinti veiksmingą bendrą finansų sektoriaus priežiūrą, draudimo ir vertybinių popierių priežiūros institucijų funkcijos perduotos Lietuvos bankui. Šis naujas padalinys stiprina sisteminės rizikos valdymą, šviečia vartotojus ir nagrinėja jų skundus.

Pastaraisiais metais ūkio aplinka tapo visiškai kitokia nei tada, kai buvo stojama į VKM II, todėl įsipareigojimai sparčiau įgyvendinti struktūrines reformas – prioritetiniai. Toliau bus vykdomos pensijų, švietimo, sveikatos apsaugos sistemų reformos. Kitos struktūrinių reformų įgyvendinimo priemonės nurodytos 2013 metų Nacionalinėje reformų darbotvarkėje.

IV SKIRSNIS. ŪKIO CIKLAS IR VIDUTINIO LAIKOTARPIO EKONOMINĖS RAIDOS SCENARIJUS

Realusis sektorius

9. Nors po itin sparčios plėtros 2011 metais Lietuvos ekonomikos augimas 2012 metais sulėtėjo – BVP išaugo 3,6 procento, Lietuvos ekonomika pasirodė atspari neigiamiems išorės ir vidaus veiksniams ir išliko viena iš sparčiausiai ES augančių ekonomikų. Ūkio augimą lėmė didėjanti gamyba, rekordinis javų derlius, sparti eksporto plėtra ir vartojimas. Vidaus paklausos teigiamas poveikis 2012 metais slopo: vis lėčiau didėjo namų ūkių vartojimo išlaidos, o nuo 2012 metų II ketvirčio mažėjo vidaus investicijos. Rekordinis žemės ūkio derlius grynąjį eksportą veikė 2012 metų II pusmetį. Kiti veiksniai – gebėjimas konkuruoti tarptautinėje rinkoje ir lėčiau auganti vidaus paklausa – įtaką darė visus metus. Slopstanti vidaus paklausa neigiamai veikė importą, nes mažiau augo gamybos priemonių ir galutinio vartojimo produktų paklausa. Įmonių konkurencingumą, kaip eksporto plėtros veiksnį, palankiai veikė gamybos sąnaudų kaita – darbo našumas kilo maždaug tiek, kiek darbo užmokestis. Lietuvos įmonėms tai leido išsikvoti didesnes rinkos dalis – eksportas augo sparčiau nei paklausa pagrindinėse prekybos šalyse partnerėse.

2012 metais labiausiai augo žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės (8,6 procento), informacijos ir ryšių (7 procentus), prekybos, transporto, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų (6,3 procento), apdirbamosios gamybos (6 procentus) sektorių bendroji pridėtinė vertė. Suaktyvėjęs 2011 metais statybos sektorius 2012 metais vėl patyrė nuosmukį – čia sukurta 5 procentais mažiau pridėtinės vertės nei prieš metus per tą patį laikotarpį.

2012 metais, palyginti su 2011 metais, prekių ir paslaugų eksportas augo sparčiau nei importas (atitinkamai 11,2 ir 5,6 procento), o grynasis eksportas teigiamai veikė BVP augimą. Lietuvos ūkis išsaugojo konkurencingumą, todėl eksporto augimo 2013–2016 metais mastas turėtų būti artimas daugiamečiam vidutiniam eksporto augimo mastui.

Dėl neapibrėžtų euro zonos plėtros perspektyvų Lietuvos ūkio subjektai atidėjo savo investicinius planus, todėl investicijos į bendrąjį pagrindinį kapitalą 2012 metais sumažėjo 2,5 procento (labiausiai šis rodiklis smuko IV ketvirtį – 7,7 procento). Įmonių nenorą investuoti greičiausiai lėmė ir tai, kad savo gamybos pajėgumus jos laikė pakankamais, nors jų naudojimas ir viršijo ilgalaikį naudojimo lygį. Finansiniai sunkumai, ko gero, nebuvo vieni iš pagrindinių investicijas ribojusių veiksnių. 2012 metais didžioji dalis investicijų projektų buvo finansuojama įmonių nuosavomis lėšomis. Vis palankesnę įmonių finansinę būklę rodo tiek kas ketvirtį gerėję pelningumo rodikliai, tiek didėję įmonių indėlių likučiai finansinėse institucijose, 2012 metų pabaigoje pasiekę istorines aukštumas. Taigi tikimasi, kad 2013–2016 metais atsigavusi išorės aplinka, palankios skolinimosi sąlygos, geresnės nei kitų ES valstybių narių ekonomikos perspektyvos, palanki verslui aplinka, Vyriausybės inicijuojami projektai (naujas namų renovacijos modelis) skatins Lietuvos verslininkus plėsti gamybos pajėgumus (jų šiuo metu naudojama 72 procentai) ir didinti investicijas.

2012 metais, lėčiau augant realiosioms namų ūkių pajamoms, vis lėčiau didėjo namų ūkių vartojimo išlaidos. Namų ūkių vartojimą slopino ir tai, kad už savo įsipareigojimus finansų institucijoms namų ūkiai sumokėjo daugiau, nei gavo pajamų už jose laikomus indėlius. Vis dėlto šį slopinamąjį poveikį nusvėrė teigiamas poveikis, pasireiškęs tuo, kad vartojimo ir kitų (išskyrus būsto) paskolų likutis 2012 metais sumažėjo ne tiek daug kaip 2011 metais. Namų ūkių vartojimą teigiamai veikė ir dėl gerėjančios jų finansinės būklės mažėjusios paskatos taupyti. Verta pabrėžti, kad, vartotojų nuomonių tyrimo duomenimis, 2012 metų II pusmetį namų ūkių finansinė būklė vertinta geriausiai nuo ekonomikos nuosmukio pradžios.

Privataus sektoriaus įsiskolinimas riboja ir toliau ribos vartojimo finansavimo galimybes, tačiau augančios pajamos ir sukaupti gyventojų indėliai sudarys sąlygas 2013 metais saikingai didėti privačiam vartojimui: pastaruoju metu infliacija didesnė nei palūkanos už indėlius, tai skatina vartoti, o ne kaupti ateičiai. Kadangi reikia toliau konsoliduoti viešuosius finansus, valdžios sektoriaus vartojimas vidutiniu laikotarpiu išliks nuosaikus.

Nors ES ekonomikos augimo perspektyvos vis dar rizikingos, Europos centrinio banko ir ES valstybių narių vykdoma ūkio valdymo politika leidžia tikėtis, kad ir 2013–2016 metais toliau formuosis palankios sąlygos augti Lietuvos ūkiui.

2 lentelė. Makroekonominiai rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS* kodas	Rodiklio reikšmė 2012 metais, mln. litų	Pokytis, procentais				
			2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais
BVP, grandine susieta apimtis	B1*g	83 637,5	3,6	3,0	3,4	4,3	4,0
BVP, to meto kainomis	B1*g	113 188,8	6,4	5,5	6,4	7,8	7,8
BVP sudedamosios dalys (grandine susieta apimtis)							
Namų ūkių vartojimo išlaidos + ne pelno institucijų, aptarnaujančių namų ūkius, vartojimo išlaidos (NPI)	P.3	52 051,3	4,7	2,0	5,5	5,7	6,1
Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidos	P.3	13 496,8	0,7	5,1	-1,7	0,0	0,5
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	P.51	16 245,3	-2,5	5,4	10,5	7,1	3,3
Atsargų pokytis ir vertybių įsigijimas, atėmus netektį, BVP procentais	P.52+P.53	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
Prekių ir paslaugų eksportas	P.6	69 675,9	11,2	14,2	8,1	6,9	3,3
Prekių ir paslaugų importas	P.7	65 868,4	5,6	14,8	10,0	7,7	4,1
BVP (grandine susieta apimtis) didėjimą lemiantys veiksniai, procentais							
Galutinė vidaus paklausa		–	-0,5	3,4	5,1	5,1	4,8
Atsargų pokytis ir vertybių įsigijimas, atėmus netektį	P.52+P.53	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
Prekių ir paslaugų balansas	B.11	–	4,2	-0,4	-1,7	-0,8	-0,8

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

*Europos sąskaitų sistema.

Infliacija

10. Vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota pagal suderintą vartotojų kainų indeksą (toliau – SVKI), 2012 metais buvo 3,2 procento, tai yra beveik 1 procentiniu punktu mažesnė nei 2011 metais (4,1 procento). Svarbiausias sumažėjusią vidutinę metinę infliaciją lėmęs veiksnys 2012 metais – lėčiau kilusios (o kai kurių prekių – sumažėjusios) daugiausia su išorės veiksniais susijusios kainos. Ypač didelį poveikį turėjo dėl gero javų derliaus ir palankesnių vartotojams pasaulinių maisto žaliavų kainų 2,5 karto lėčiau nei prieš metus brangęs maistas; dėl lėtesnio naftos brangimo dvigubai lėčiau kilusios transporto prekių ir paslaugų kainos; dėl šiek tiek atpigusių gamtinių dujų metų pabaigoje sulėtėjęs būsto, vandens, elektros, dujų ir kito kuro grupės prekių ir paslaugų brangimas.

Maisto, įskaitant gėrimus ir tabaką, administruojamosios kainos lėmė po trečdalį infliacijos. Iš maisto prekių didžiausią įtaką infliacijai turėjo pakilusios mėsos ir pieno produktų kainos ir dėl padidintų akcizų pabrangę tabako gaminiai. Apie pusę administruojamųjų kainų įtakos lėmė didžiausią svorį turinti šios prekių grupės sudedamoji dalis – šilumos energija, 2012 metais pabrangusi daugiau nei dešimtadaliu. Prie administruojamųjų kainų kilimo 2012 metais taip pat prisidėjo dujų (gamtinių dujų kaina buitiniams vartotojams 2012 metų

viduryje pakilo daugiau nei penktadaliu), keleivinio kelių transporto ir elektros energijos brangimas. Rinkos paslaugų brangimą skatino pakilusios restoranų ir kavinių paslaugų kainos, kurioms tam tikrą vėluojantį poveikį darė maisto kainų pokyčiai. Nevertinant išorės veiksnių, grynoji infliacija (neapimanti neapdorotų maisto produktų ir energijos kainų) 2012 metais buvo nedidelė ir stabili: vidutinė metinė grynoji infliacija sudarė 2,4 procento, jos kaita neviršijo 0,5 procentinio punkto. Taigi, galima teigti, kad praėjusiais metais šalyje pasiektas kainų stabilumas.

Įvairių kainų rodiklių tendencijos 2012 metais buvo palankios vartotojams. Gamintojai vartotojų kainas veikė nedaug, gamintojų kainų vidaus rinkoje metinis kilimas 2012 metais mažėjo. Importo kainos 2012 metų pabaigoje taip pat kilo kur kas lėčiau nei pradžioje. 2013 metais tam tikros įtakos infliacijai turės priimti mokestiniai sprendimai. Metų pradžioje įsigaliojo keletas naujų pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM) lengvatų (keleivių vežimui, spaudai ir kitos), padidėjo kai kurie akcizai (nuo sausio mėnesio – gazoliams, nes baigėsi Lietuvai taikytas pereinamasis laikotarpis, taip pat kitam rūkomajam tabakui, nes ES įsigaliojo nauji minimalūs akcizų tarifai šiam produktui, nuo kovo mėnesio – cigaretėms, kad iki 2018 metų pradžios būtų palaiapsniui pasiektas ES nustatytas akcizo dydis, cigarams ir cigarilėms, kad būtų išvengta galimo pakeičiamumo efekto cigaretėms). Nuo 2013 metų pradžios iki 1 000 litų (17,6 procento) padidinta minimali mėnesinė alga taip pat gali turėti įtakos infliacijai, nes išaugšiančios įmonių sąnaudos gali daryti tam tikrą poveikį kainoms.

Numatoma, kad vidutiniu laikotarpiu, kol vartojimo atsigavimas bus nuosaikus, o išorės veiksnių – maisto žaliavų ir energijos – kainų poveikis menkas, vidutinė metinė infliacija sieks 2,4–3,2 procento. 2011 metų viduryje prasidėję infliacijos lėtėjimo procesai baigsis 2013 metais. 2014–2016 metais numatomas nuosaikus infliacijos spartėjimas, lydimas didėjančios darbo jėgos paklausos ir darbo užmokesčio augimo tendencijų. Tačiau yra nedidelė rizika, kad dėl įvairių netikėtų veiksnių (pavyzdžiui, įmanomų tarptautinių naftos tiekimo sutrikimų ar geopolitinių konfliktų) nafta ims brangti sparčiau, nei numatyta Europos Komisijos prielaidose, ir tai neigiamai paveiktų įvairių prekių ir paslaugų kainas Lietuvoje. Be to, pasaulyje nuolat didėjant maisto paklausai, maisto žaliavų ir produkcijos kainos mažėti galėtų tik susidarius derliui palankioms gamtinėms sąlygoms. Taigi maisto žaliavų brangimas vidutiniu laikotarpiu taip pat priskirtinas prie didesnės infliacijos rizikos. Maisto žaliavų ir energijos kainų poveikis infliacijai Lietuvoje būtų didesnis nei išsivysčiusiose šalyse dėl didesnės su šiomis kainomis susijusios vartotojų krepšelio dalies.

Nors 2013 metais numatomas panašus eksporto augimo tempas kaip prieš metus, dėl šiemet padidintos minimalios mėnesinės algos darbo užmokestis padidės labiau nei 2012 metais. Vėliau, šalyje toliau didėjant darbo jėgos paklausai ir po truputį mažėjant darbo jėgos pasiūlai, darbo užmokestis didės dar sparčiau. Numatoma, kad darbo užmokestis 2013–2016 metais augs 5–6,5 procento.

3 lentelė. Kainų rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2012 metais	Pokytis, procentais				
			2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais
1. BVP defliatorius		135,3	2,7	2,4	2,9	3,4	3,6
2. Privataus vartojimo defliatorius		140,2	3,3	2,5	2,9	3,0	3,6
3. SVKI* (vidutinis metinis)		103,2	3,2	2,4	2,8	3,2	3,2
4. Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidų defliatorius		148,8	-1,0	3,0	3,0	4,0	3,0
5. Investicijų defliatorius		136,3	2,7	2,5	2,7	2,7	2,7
6. Eksporto (prekių ir paslaugų) kainų defliatorius		142,9	3,5	-0,9	1,7	2,0	2,0
7. Importo (prekių ir paslaugų) kainų defliatorius		139,6	4,2	-0,8	1,6	1,7	1,7

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

*SVKI – suderintas vartotojų kainų indeksas.

Darbo rinka

11. 2012 metais Lietuva buvo antra tarp ES valstybių pagal nedarbo lygio mažėjimo spartą. 2011 metais sumažėjęs 2,5 procentinio punkto (iki 15,3 procento) nedarbas 2012 metais mažėjo panašiu tempu ir vidutiniškai sudarė 13,2 procento – 2,1 procentinio punkto mažiau nei 2011 metais. Tai lėmė 1,8 procento padidėjęs užimtųjų ir 13,7 procento sumažėjęs bedarbių skaičius.

2012 metais 15–64 metų gyventojų užimtumas sudarė 62,2 procento ir per metus padidėjo 1,9 procentinio punkto. Viena iš didesnio užimtumo priežasčių – išaugęs laisvų darbo vietų skaičius, kuris 2012 metais vidutiniškai siekė 10,5 tūkst. ir buvo 7 procentais didesnis nei prieš metus. Labiausiai užimtųjų, palyginti su 2011 metais, daugėjo apdirbamosios gamybos sektoriuje – vidutiniškai 8,7 tūkst. (4,5 procento augimas), transporto ir saugojimo sektoriuje – vidutiniškai 4,1 tūkst. (4,5 procento augimas), informacijos ir ryšių sektoriuje – vidutiniškai 3,9 tūkst. (15,2 procento augimas), profesinės, mokslinės ir techninės veiklos sektoriuje – vidutiniškai 3,7 tūkst. (8 procentų augimas), statyboje – vidutiniškai 3,6 tūkst. (4,2 procento augimas). Užimtųjų 2012 metų II pusmetį, palyginti su 2011 metų II pusmečiu, daugėjo sparčiau, nei tuo atveju, jeigu lygintume atitinkamų metų pirmuosius pusmečius, ir tai leidžia tikėtis, kad 2013 metais padėtis darbo rinkoje toliau sparčiai gerės.

Optimizmo dėl užimtųjų gausėjimo ir nedarbo mažėjimo taip pat teikia nors ir iš lėto, bet gerėjantys verslo tendencijų apklausų dėl laukiamo darbuotojų skaičiaus per artimiausius 2–3 mėnesius rezultatai, vis palankesnė, vartotojų nuomonių tyrimo duomenimis, vartotojų nuomonė apie numatomus bedarbių skaičiaus pokyčius per artimiausius 12 mėnesių, jau beveik dvejus metus iš eilės mažėjantis ilgalaikių bedarbių skaičius (gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, 2012 metų IV ketvirtį bedarbių, neturinčių darbo vienus metus ir ilgiau,

buvo 87,3 tūkst., arba 37,6 procento mažiau nei prieš dvejus metus, kai užfiksuota daugiausia ilgalaikių bedarbių nuo 2002 metų II ketvirčio).

4 lentelė. Darbo rinkos rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2012 metais	Pokytis, procentais				
			2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais
1. Užimtumas, žmonių skaičius, tūkstančiais		1 278,5	1,8	0,6	0,6	0,6	0,3
2. Užimtumas, dirbta valandų		2 373 709	-6,7	–	–	–	–
3. Nedarbo lygis, procentais*		13,2	–	11,5	10,5	9,8	9,1
4. Produktyvumas (bendroji pridėtinė vertė, tenkanti vienam užimtajam), tūkst. Litų		79,7	4,9	2,4	2,8	3,7	3,6
5. Darbo produktyvumas, dirbta valandų (bendroji pridėtinė vertė, tenkanti vienai faktiškai dirbtai valandai), litais		42,9	14,1	–	–	–	–
6. Kompensacijos darbuotojams, mln. litų	D.1	44 070,7	5,0	5,7	5,8	6,4	6,9
7. Kompensacija vienam darbuotojui, litais		34 470,6	3,2	5,0	5,2	5,8	6,5

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

*Pateikiama rodiklio reikšmė.

Nors ekonomika atsigauna ir nedarbas mažės gana sparčiai, vidutiniu laikotarpiu jis ir toliau bus gana didelis. Numatoma, kad nedarbo lygis 2013 metais sumažės iki 11,5 procento, o 2014–2016 metais atitinkamai sudarys 10,5, 9,8 ir 9,1 procento.

V SKIRSNIS. LIETUVOS MOKĖJIMŲ BALANSAS

12. 2012 metais einamosios sąskaitos balansas labai svyravo dėl vienkartinųjų veiksmų. I ketvirtį susidariusį didelį ESD (10,7 procento BVP, tai yra didžiausią nuo 2009 metų) II ketvirtį pakeitė 5,1 procento BVP perteklius. Tokią kaitą daugiausia lėmė nesisteminiai veiksniai – dalis ES struktūrinių fondų pervedimų, suplanuotų atlikti I ketvirtį, vėlavo (dėl Europos Komisijos atliekamo tyrimo), o II ketvirtį kapitališkai remontuota akcinė bendrovė „ORLEN Lietuva“, dėl to akivaizdžiai persiskirstė užsienio prekybos srautai. III ketvirtį einamoji sąskaita buvo labiau subalansuota (deficitas – 1 procentas BVP). IV ketvirtį dėl užsienio prekybos perviršio ir reikšmingai sumažėjusio pajamų balanso deficito užfiksuotas 3,3 procento BVP einamosios sąskaitos balanso perviršis. Per visus 2012 metus ESD sudarė 0,6 mlrd. litų, arba 0,5 procento BVP.

2012 metais smarkiai plėtotas nominalusis prekių eksportas (metinis augimas – 14,5 procento), nors jį veikė slopstanti užsienio paklausa, tai iš dalies rodė Lietuvos eksportuotojų konkurencingumą. Vis dėlto metų pradžioje eksporto plėtra buvo palyginti

nedidelė (I ketvirtį – 12 procentų, II ketvirtį – 4 procentai) dėl nepalankios tiek reeksporto, tiek lietuviškos kilmės produktų eksporto raidos. Pirmąjį itin veikė praeitų metų transporto priemonių bazės efektas (susidaręs dėl importo į kai kurias Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalis muitų pokyčių), o antrąjį – minėtas akcinės bendrovės „ORLEN Lietuva“ kapitalinis remontas, dėl kurio II ketvirtį lietuviškos kilmės produktų eksportuota netgi mažiau negu prieš metus. Antrojoje metų pusėje tendencijos kito ir eksportas ėmė didėti (III ketvirtį – 16,4 procento, IV ketvirtį – 24,7 procento): ūgtelėjusi vidaus paklausa Nepriklausomų Valstybių Sandraugos rinkose ir išsekęs neigiamas bazės efektas palankiai veikė reeksportą, o atkurta naftos perdirbimo pramonės veikla ir žemės ūkio produktų derliaus eksportas lėmė veržlų lietuviškos kilmės produktų eksportą. 2012 metai buvo itin palankūs Lietuvos ūkininkams: vien javų užauginta ketvirtadaliu daugiau negu prieš metus, o dėl aukštų pasaulinių maisto kainų II pusmetį jų nominalioji eksporto vertė buvo daugiau nei dvigubai didesnė.

Nominalusis prekių importas 2012 metais plėtotas lėčiau negu eksportas. Dėl sumažėjusios vidaus paklausos importas augo mažiausiai per paskutinius trejus metus (9,9 procento). Metų pradžioje netolygus naftos perdirbimo pramonės žaliavos poreikis lėmė, kad importo raida buvo ypač nevienoda – I ketvirtį importas augo 13,7 procento per metus, o II ketvirtį per metus sumažėjo (tiesa, nedaug – 1 procentu). Vėlesniais metų laikotarpiais importo raida buvo stabilesnė – III ir IV ketvirčius importas augo atitinkamai 13,1 ir 13,8 procento. Palyginti su praeitais metais, smarkiai sumažėjęs tiek vartojimo, tiek investicinių prekių importas rodė santūrius vartotojų ir verslo lūkesčius, kuriuos ypač veikė netikrumas dėl suintensyvėjusios euro zonos krizės.

Kaip ir anksčiau 2012 metais einamosios sąskaitos balansą teigiamai veikė einamieji pervedimai – daugiausia ES struktūrinių fondų parama ir emigrantų į Lietuvą siunčiami pinigai. Palyginti su 2011 metais, 2012 metais ES pervedamų lėšų padaugėjo 551,9 mln. litų (17,9 procento), o privačių asmenų perlaidų iš užsienio sumažėjo 409,3 mln. litų (10,3 procento). Bendras einamųjų pervedimų balanso perviršis sumažėjo 317,6 mln. litų (8,6 procento). Kitaip kito paslaugų balansas – jo perteklius vertinamu laikotarpiu padidėjo 25,2 procento, daugiausia dėl didėjančio transportavimo, ypač kelių transportu, paslaugų eksporto, taip pat gerėjančio kelionių balanso, kuris, galimas dalykas, rodo augantį atvykstamąjį turizmą.

Kaip įprasta, pajamų deficitas einamosios sąskaitos balansą veikė neigiamai, tačiau per 2012 metus jis sumažėjo 5,6 procento.

Kapitalo sąskaitoje, rodančioje ES struktūrinių fondų kapitalo pervedimus, per 2012 metus buvo 2,5 mlrd. litų perteklius, taigi, palyginti su 2011 metų balansu, ji buvo mažesnė 5,3 procento.

Bendroji užsienio skola sumažėjo nuo 77,8 procento BVP 2011 metais iki 75,6 procento BVP 2012 metais.

Valdžios sektorius 2012 metais skolinosi užsienyje itin intensyviai, nes reikėjo perfinansuoti ankstesnes skolas, dengti valdžios sektoriaus deficitą ir iš anksto kaupti lėšas

didelėms skoloms grąžinti 2013 metų pradžioje. Vidutiniu laikotarpiu einamosios sąskaitos balansas turėtų ir toliau būti neigiamas: 2013 metais dėl sumažėjusios užsienio paklausos šalies ekonomikos atsigavimas lėtės, todėl tikėtina, kad vidaus paklausa – ypač investicijos – taps svarbesnė šalies ūkio plėtrai, o importas augs labiau už eksportą.

5 lentelė. Sektorių balansai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	BVP procentas				
		2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais
1. Grynasis šalies skolinimasis	B.9N	0,9	0,2	-1,4	-1,8	-2,2
iš jo:						
prekių ir paslaugų balansas		0,6	0,2	-1,2	-1,6	-2,0
pajamų ir pervedimų balansas*		-1,8	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7
kapitalo sąskaita*		2,1	1,7	1,5	1,5	1,5
2. Privataus sektoriaus perteklius (+) / deficitas (-)		4,1	2,7	0,1	-1,3	-2,7
3. Valdžios sektoriaus perteklius (+) / deficitas (-)	B.9N	-3,2	-2,5	-1,5	-0,5	0,5
4. Statistinis neatitikimas		0	0	0	0	0

Šaltiniai: Finansų ministerija, Lietuvos bankas*

VI SKIRSNIS. EKONOMINĖS RAIDOS RIZIKOS VEIKSNIAI

13. Didžiausią nerimą Lietuvos ekonomikai ir finansų institucijoms kelia Europos šalių valstybinio ir finansų sektorių disbalansas, o Lietuvos eksporto rinkų perspektyva ES – ir toliau pagrindinis ekonominės raidos scenarijaus kitimo rizikos veiksnys. Kol kas abejojama, kad visos skolų krizės apimtos ES valstybės narės sėkmingai įgyvendins struktūrines reformas ir įveiks krizę. Yra rizika, kad dėl didėjančių euro zonos problemų gali staiga išaugti bankų sektoriaus kredito rizika, kuri neigiamai veiktų finansinį stabilumą.

Ar išsipildys Programoje pateiktas ekonominės raidos scenarijus, priklauso ir nuo šių prielaidų: ES paramos naudojimas 2013 metais padidės tiek, kiek suplanuota; ilgalaikių palūkanų už paskolas nacionaline valiuta normos tvariai išliks priimtino investuotojams ir gamybos pajėgumus ir vartotojams lygio (ši prielaida tapati tęstiniam šalies išteklių kaupimui valdžios sektoriaus skolai stabilizuoti); bus laiku įgyvendintos priemonės struktūrinio ESD rizikai neutralizuoti.

Dėl nestabilios išorinės aplinkos gali didėti palūkanos už naujas paskolas, o tai mažintų investicijas ir vartojimą. Neigiamą įtaką ūkio raidai gali turėti ir sparčiau, nei numatyta, brangstanti nafta.

Šias rizikas reikėtų valdyti – įgyvendinant Vyriausybės programoje numatytas struktūrines reformas, pirmenybę derėtų teikti toms priemonėms, kurios leistų veiksmingai mažinti Lietuvos ūkio priklausomybę nuo importuojamų iš trečiųjų šalių energetikos išteklių.

ES paramos lėšų naudojimo planų nuokrypis koreguotų BVP augimą – BVP korekcija būtų lygi pusei panaudotų lėšų.

Galima ir teigiama rizika, kad ūkio plėtra bus spartesnė, nei numatyta ekonominės raidos scenarijuje, jeigu ES verslo pasitikėjimas didės sparčiau, nei numatyta Europos Komisijos 2013 metų žiemos prognozėse. ESD blogėjimo riziką gali iš esmės sušvelninti spartesnis už numatytą ekonominės raidos scenarijuje eksporto augimas.

III SKYRIUS. VALSTYBĖS FINANSAI

I SKIRSNIS. FINANSŲ POLITIKOS STRATEGIJA

14. Pagrindinis Vyriausybės 2012–2016 metų veiklos tikslas yra Lietuvos ekonomikos augimas. Šį tikslą pasiekti galima vykdant aktyvią investicinę ir mokestinę darbo vietų kūrimo, taigi ir emigracijos mažinimo, politiką. Vienas jos įrankių – ekonominiais prioritetais pagrįsta investicijų strategija. Investuojama visų pirma turi būti į pramonės, kaip varomosios ūkio jėgos, efektyvumo didinimą ir plėtrą. Turi atsigauti smulkusis ir vidutinis verslas. Valstybė laikysis fiskalinės ir biudžetinės drausmės, bet kartu aktyviai dirbs, kad paskolintos lėšos būtų ne „pravalgomos“, o naudojamos valstybės pajamoms didinti.

Sumažinus 2012 metais valdžios sektoriaus deficitą iki 3,2 procento BVP, valdžios sektoriaus finansai bus konsoliduojami toliau siekiant naujo vidutinio laikotarpio tikslo. Atsižvelgiant į daugiameį neigiamą produkcijos atotrūkį nuo potencialo ir skatinant ūkio augimą, nustatomas švelnesnis vidutinio laikotarpio tikslas – pasiekti, kad struktūrinis deficitas nebūtų didesnis nei 1 procentas BVP. Bus sudarytos tokios sąlygos, kad 2013–2015 metais valdžios sektoriaus deficitas nuosekliai mažėtų po vieną procentinį punktą BVP ir 2016 metais pasiektų 0,5 procento BVP perteklių, kaip numatyta Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatyme.

15. Suvokiant, kad šalies makroekonominis stabilumas – gyvenimo lygio kilimo garantas, bus vykdoma apdairi biudžeto politika, užtikrinama griežta viešųjų finansų sistemos kontrolė ir ilgalaikis valdžios sektoriaus finansų tvarumas. Siekiant toliau konsoliduoti viešuosius finansus, nustatomi šie vidutinio laikotarpio makroekonominės politikos prioritetai:

- 15.1. derinti vykdomą fiskalinę politiką su socialinės politikos prioritetais;
- 15.2. skatinti toliau vykdyti pradėtas energetikos reformas;
- 15.3. toliau vykdyti ilgalaikį valdžios sektoriaus finansų tvarumą užtikrinančias pensijų ir sveikatos apsaugos sistemų, kitas Vyriausybės programoje numatytas struktūrines reformas;
- 15.4. sudaryti palankias sąlygas didinti darbo našumą, ekonomikos konkurencingumą, pritraukti daugiau tiesioginių užsienio investicijų, sėkmingai įgyvendinti ES sanglaudos politiką;

15.5. didinti pasitikėjimą ilgalaikiu valdžios sektoriaus finansų tvarumu ir ilgalaikėmis ūkio plėtrą užtikrinančiomis fiskalinės drausmės taisyklėmis; laikytis taisyklės, kad esant tinkamoms ekonominėms sąlygoms būtų reguliariai kaupiamas stabilizavimo rezervas, naudojant dalį valstybės turto privatizavimo lėšų, mokestinių ir kitų įplaukų; nustatyti stabilizavimo fondo lėšų naudojimo atsižvelgiant į ūkio ciklo būklę tvarką;

15.6. tobulinti Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto (toliau – valstybės biudžetas) vidutinio laikotarpio planavimo sistemą; efektyviau valdyti valstybės finansus, naudoti kaupimo principu pagrįstos viešojo sektoriaus finansų apskaitos duomenis;

15.7. valstybės biudžeto išlaidų taupymą grįsti konkrečiais prioritetais; kai kurioms sritims valstybės biudžeto išlaidos neturi būti mažinamos, tačiau lėšos turi būti naudojamos racionaliau; atkūrus tvarų ekonomikos augimą, pagal prioritetus didinti finansavimą sritims, kurios užtikrina gyventojams trūkstamų paslaugų teikimą ir kuria naujas darbo vietas;

15.8. kompleksiskai persvarstyti mokesčių sistemą, ypač daug dėmesio skiriant darbo pajamų apmokestinimo, lengvatinių PVM tarifų peržiūrai; galimi pakeitimai turėtų būti modeliuojami taip, kad dėl to nelėtėtų valdžios sektoriaus deficito mažėjimas;

15.9. pažaboti šešėlinį verslą, sustiprinti kovą su korupcija; didinti valstybės biudžeto pajamas taikant griežtas priemones šešėlinei ekonomikai mažinti; ypač daug dėmesio skirti kovai su kontrabanda, tuo tikslu persvarstyti teisės aktus, prireikus reformuoti atitinkamas valstybės įstaigas, sukurti veiksmingą pareigūnų skatinimo sistemą.

16. Lietuva, siekdama išlaikyti pasitikėjimą valiutų valdybos principais, fiskalinės politikos srityje toliau sudarys palankias sąlygas didinti darbo našumą, skatins investicijas, kurs verslui palankią aplinką, užtikrins racionalų valstybės lėšų, skirtų investicijoms, naudojimą. Papildomos valdžios sektoriaus pajamos ir nepanaudotos planinės išlaidos bus skirtos valdžios sektoriaus balanso rodiklio užduotims vykdyti ir priemonėms, užtikrinančioms ilgalaikį valdžios sektoriaus finansų tvarumą, įgyvendinti.

2013–2016 metais planuojamos priemonės struktūrinėms valdžios sektoriaus balanso rodiklio užduotims vykdyti

17. Pagal atnaujintą ekonominės raidos scenarijų 2013–2016 metų nominalių valdžios sektoriaus balanso rodiklio užduočių neįvykdymo dėl ūkio raidos rizikos nėra ir jai valdyti nenumatomos jokios papildomos priemonės.

18. Numatomos šios priemonės 2013–2016 metų struktūrinio valdžios sektoriaus balanso rodiklio užduotims, nurodytoms 9 lentelės 10 eilutėje, įvykdyti:

18.1. gerinti mokesčių administravimą ir mažinti šešėlinės ekonomikos mastą;

18.2. didinti akcizą už cigaretes (kad būtų pasiekti ES *acquis* nustatyti minimalūs tarifai);

18.3. toliau mažinti valdžios sektoriaus išlaidas ir (ar) keisti taikomus mokesčius, kai to prireiktų pajamų netektims dėl mokesčių reformos kompensuoti arba deficito mažėjimo tendencijoms išlaikyti, jeigu išlaidos augtų sparčiau nei ūkio potencialas.

II SKIRSNIS. TARYBOS REKOMENDACIJŲ DĖL PERVERŠINIO VALDŽIOS SEKTORIAUS DEFICITO IŠTAISYMO ĮGYVENDINIMAS

19. 2010 m. vasario 16 d. ES Tarybos rekomendacijoje, siekiant, kad 2012 metais valdžios sektoriaus deficitas neviršytų 3 procentų BVP, Lietuva raginama užtikrinti, kad 2010–2012 metų laikotarpiu būtų imtasi fiskalinės politikos priemonių, kurių vidutinė metinė vertė – bent 2,25 procento BVP, visų pirma apribotos pirminės einamosios išlaidos, taip pat nustatyti papildomas priemonės, būtinas perviršiniam deficitui iki 2012 metų ištaisyti, jeigu susidarytų palankios ciklo sąlygos, ir sparčiau mažinti deficitą, jeigu ekonominė arba biudžeto būklė būtų geresnė, nei tikėtasi. Lietuvai rekomenduojama tobulinti vidutinio laikotarpio biudžeto planavimo ir vykdymo sistemą – stiprinti fiskalinį valdymą, skaidrumą ir išlaidų drausmę, įvesti būtinus perspektyvinius elementus ir mechanizmus, skirtus procikliškumui vengti.

2012 metais Lietuva toliau vykdė fiskalinės konsolidacijos priemones pagal perviršinio deficito procedūrą. Palyginti su 2011 metais, valdžios sektoriaus deficitas sumažėjo 2,2 mlrd. litų (2,3 procentinio punkto BVP). Vietoj 2012 metais planuoto 3 procentų BVP valdžios sektoriaus deficito, kaip nurodyta Lietuvos konvergencijos 2012 metų programoje, kuriai pritarta Vyriausybės 2012 m. balandžio 25 d. nutarimu Nr. 446 (Žin., 2012, Nr. 50-2453), pasiektas 3,2 procento BVP deficitas. Pirma, savivaldybės išleido 0,2 procento BVP viršplaninių pajamų. Antra, valstybės iš uždarosios akcinės bendrovės Visagino atominės elektrinės gautiems dividendams, sudarantiems 0,3 procento BVP, Lietuvos statistikos departamentas pritaikė superdividendų testą ir konstatavo, kad planuoti dividendai nėra pajamos.

Rengiant Lietuvos Respublikos 2013 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektą, vadovautasi nuostata, kad išlaidos, palyginti su 2012 metais, negali didėti, išskyrus neišvengiamus atvejus, taip pat atvejus, kai būtina spręsti neatidėliotinus ar strateginius uždavinius.

Vadovaujantis Vyriausybės 2012 m. balandžio 25 d. nutarimu Nr. 447 „Dėl Lietuvos Respublikos 2013–2015 metų preliminarinių nacionalinio biudžeto pagrindinių rodiklių“ (Žin., 2012, Nr. 50-2454), 2013 metų maksimalūs asignavimų (išlaidoms ir turtui įsigyti) limitai valstybės biudžeto asignavimų valdytojams apskaičiuoti atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos 2012 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymu patvirtintus asignavimus (neskaitant ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos, biudžetinių įstaigų pajamų įmokų į valstybės biudžetą, pajamų iš mokesčių dalies ir kitų lėšų, įstatymuose ir kituose teisės aktuose numatytų programoms finansuoti), atėmus asignavimus programoms ir (ar) programų priemonėms, kurios baigtos vykdyti 2012 metais.

Taigi 2013 metų valstybės biudžeto asignavimai suplanuoti ne didesni negu 2012 metais (išskyrus kai kurias sritis, kuriose valstybės išlaidos didės: skolos valdymas – apie 148 mln. litų, įnašai į ES biudžetą – 138 mln. litų, Lietuvos pirmininkavimas ES Tarybai – 136 mln. litų), atėmus 2012 metais baigtų vykdyti programų lėšas. Siekiant numatyti papildomus 61,8 mln. litų valstybės biudžeto išlaidų dėl to, kad minimalioji mėnesinė alga nuo 2013 m. sausio 1 d. padidinta iki 1 000 litų, 2013 metų valstybės biudžete asignavimai sumažinti taip, kad bendras valstybės biudžeto išlaidų padidėjimas atitiktų Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatymo reikalavimus, tai yra 2013 metų valstybės biudžeto asignavimai, be ES paramos lėšų, palyginti su 2012 metais, didėtų 224 mln. litų.

Lietuvos Respublikos 2013 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme asignavimų valdytojams apribotos teisės prisiimti finansinius įsipareigojimus:

asignavimų valdytojo programos, kuri finansuojama iš konkrečios valstybės biudžeto pajamų iš mokesčių dalies, kurios naudojimo apimtis ir tikslinė paskirtis nurodytos minėtame įstatyme ir (arba) Vyriausybės nutarime, sąmata negali viršyti 85 procentų patvirtintos sumos; programos sąmata dėl likusios sumos tikslinama 2013 metų spalio mėnesį, suderinus su Finansų ministerija ir jai įvertinus trijų ketvirčių pajamų iš mokesčių, iš kurių dalies finansuojama programa, surinkimo duomenis ir per metus numatomą surinkti sumą;

Aplinkos ministerija 2013 metų mokėjimams iš Klimato kaitos specialiosios programos gali naudoti ne daugiau lėšų, negu faktiškai įmokėta 2013 metais.

Jeigu valstybės biudžeto pajamų planas nebus vykdomas, Lietuvos Respublikos 2013 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme Vyriausybė įpareigota iki 2013 m. birželio 1 d. Lietuvos Respublikos Seimui pateikti Lietuvos Respublikos 2013 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, kad būtų užtikrinta, jog valdžios sektoriaus deficitas neviršytų 3 procentų projektuojamo 2013 metų BVP.

Užtikrinant valstybės biudžeto sudarymo viešumą ir skaidrumą, su 2013 metų valstybės biudžetu susijusi informacija skelbiama Finansų ministerijos interneto svetainėje.

Daug dėmesio skiriama ir numatoma skirti mokesčių surinkimo gerinimui, kovai su mokesčių vengimu. Tuo tikslu ketinama vykdyti prevencijos priemonės (viena iš tokių taikomų priemonių – mokesčių administratoriui suteikta teisė tam tikram laikotarpiui apriboti atsiskaitymą grynaisiais pinigais asmenims, padariusiems tam tikrus mokestinius pažeidimus), priemonės, skirtas skatinti savanoriškai mokėti mokesčius (supaprastinus mokesčių apskaičiavimą, deklaravimą ir sumokėjimą, įdiegus šiuolaikišką konsultavimo sistemą), taip pat efektyvinti praktinį kontrolės ir teisėsaugos institucijų darbą, nustatant konkrečias priemones pagal rizikingiausias mokesčių administravimo požiūriu sritis ir skiriant kuo daugiau dėmesio kontroliuojančių institucijų bendradarbiavimui. Daugiau dėmesio bus skiriama ir sritims, labiausiai veikiančioms šešėlinės ekonomikos mastą, tai yra kovai su kontrabanda, PVM sukčiavimu, nelegaliu darbu, akcizų kontrolei, parengtos ir įgyvendinamos atitinkamos priemonės. Siekdama mažinti šešėlinės ekonomikos reiškinių, susijusių su

oficialiai neapskaityto darbo užmokesčio mokėjimu ir nelegaliu darbu, ir neigiamą jų įtaką valstybės biudžeto pajamoms, Valstybinė mokesčių inspekcija vykdo plataus masto tikslinę programą, apimančią tiek rizikingų mokesčių mokėtojų atrankos, stebėsenos, kontrolės ir poveikio priemones, tiek priemones, kuriomis siekiama skatinti prie šešėlinės ekonomikos mažinimo aktyviai prisidėti visuomenę, asocijuotas verslo struktūras ir pačius darbuotojus. Šios pastangos jau 2012 metais davė teigiamų rezultatų: 2012 metais nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo planas įvykdytas 100,7 procento, gauta 8,1 procento daugiau nei 2011 metais pajamų.

Toliau vykdoma valstybės biudžeto planavimo ir vykdymo sistemos reforma, glaudžiai susijusi su 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos direktyvos 2011/85/ES dėl reikalavimų valstybių narių biudžeto sistemoms (OL 2011 L 306 p. 41) nuostatų perkėlimu į nacionalinę teisę. Finansų ministerija rengia atitinkamų teisės aktų projektus, kuriuos teiks Vyriausybei.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatymu, Vyriausybės 2012 m. spalio 24 d. nutarimu Nr. 1282 (Žin., 2012, Nr. 125-6273) patvirtinta Išvada dėl Lietuvos Respublikos 2013 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projekto atitikties Europos Sąjungos Tarybos rekomendacijai. Kartu su ES Tarybos rekomendacija ji pateikta svarstyti Lietuvos Respublikos Seimui. Šie dokumentai apsvarstyti Lietuvos Respublikos Seimo komitetuose.

III SKIRSNIS. VALSTYBĖS BIUDŽETO POVEIKIS VIDUTINIO LAIKOTARPIO VALDŽIOS SEKTORIAUS BALANSO RODIKLIO TIKSLAMS

20. Valdžios sektoriaus finansų struktūra 2013–2016 metais, palyginti su 2012 metais, labiausiai pakis dėl išlaidų darbo užmokesčiui, tarpiniam vartojimui ir socialinėms išmokoms augimo ribojimo: išlaidos augs lėčiau už nominalų BVP. Šiuo metu nėra pakankamai duomenų apie naują finansinę perspektyvą ir jos įgyvendinimo planus, todėl remiantis prielaida tikėtina, kad 2014–2020 metais daugiametė finansinė programa atitiks daugiametes tendencijas, o BVP dalis, kurią sudaro bendrasis kapitalas, 2014 metais bus maždaug 1 procentiniu punktu mažesnė negu 2015–2016 metais. Kadangi 2015 metais sparčiau didės darbo užmokestis ir kitos mokesstinės bazės, susidarys sąlygos didėti darbo kompensacijai ir tarpiniam vartojimui valdžios sektoriuje.

21. Programoje valdžios sektoriaus finansų projekcijos iš esmės kinta dėl išlaidų augimo ribojimo, kaip numatyta Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatyme, 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1466/97 dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 10 skyrius, 1 tomas, p. 84) ir 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1467/97 dėl perviršinio deficito procedūros įgyvendinimo paspartinimo ir paaiškinimo (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 10 skyrius, 1 tomas, p. 89) (toliau – ES Stabilumo ir augimo paktas).

6 lentelė. Valdžios sektoriaus rodikliai (S13) 2012–2016 metais*

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2012 metais (mln. litų)	BVP procentas				
			2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais
1. Valdžios sektorius	S.13	-3 666,2	-3,2	-2,5	-1,5	-0,5	0,5
2. Centrinė valdžia	S.1311	-1 401,1	-1,2	-0,8	-0,3	0,0	0,9
3. Regioninė valdžia	S.1312	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
4. Vietinė valdžia	S.1313	-282,8	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1
5. Socialinio draudimo fondų biudžetai	S.1314	-1 982,3	-1,8	-1,5	-1,0	-0,4	-0,3
Valdžios sektorius (S13)							
6. Visos pajamos	TR	37 229,9	32,9	32,2	32,2	31,5	31,1
7. Visos išlaidos	TE	40 896,1	36,1	34,7	33,7	32,0	30,6
8. Grynas skolintis / skolinimasis	PDP B.9	-3 666,2	-3,2	-2,5	-1,5	-0,5	0,5
9. Palūkanos	PDP D.41	2 074,4	1,8	1,9	1,9	1,8	1,7
10. Pirminis balansas		-1 591,8	-1,4	-0,6	0,4	1,3	2,2
11. Vienkartinės ir kitos laikinosios priemonės			0,5	0,2	0,3	0,3	0,2
Pajamos							
12. Pajamos iš mokesčių (12=12a+12b+12c)		18 175,5	16,1	16,1	16,2	16,2	16,1
12a. Gamybos ir importo mokesčiai	D.2	12 620,8	11,2	11,2	11,3	11,2	11,1
12b. Einamieji pajamų, turto ir kiti mokesčiai	D.5	5 550,6	4,9	4,9	4,9	4,9	5,0
12c. Kapitalo mokesčiai	D.91	4,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
13. Socialinės įmokos	D.61	12 846,8	11,3	11,4	11,3	11,2	11,1
14. Nuosavybės pajamos	D.4	626,8	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
15. Kitos		5 580,8	4,9	4,0	4,0	3,6	3,3
16=6. Visos pajamos	TR	37 229,9	32,9	32,2	32,2	31,5	31,1
Mokesčių našta (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995)		30 973,6	27,4	27,5	27,5	27,3	27,1
Išlaidos							
17. Kompensacijos darbuotojams + tarpinis vartojimas	D.1+P.2	16 791,8	14,8	15,4	14,7	14,3	13,8
17a. Kompensacijos darbuotojams	D.1	10 917,6	9,6	9,7	9,3	9,1	8,8
17b. Tarpinis vartojimas	P.2	5 874,2	5,2	5,6	5,4	5,2	5,1
18. Socialinės išmokos (18=18a+18b)		15 684,0	13,9	13,3	12,6	12,1	11,7
iš jų nedarbo socialinio draudimo išmoka	D.621+D.624	234,7	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
18a. Socialinės išmokos natūra	D.6311, D.63121, D.63131	1 941,4	1,7	1,8	1,7	1,7	1,6
18b. Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	D.62	13 742,5	12,1	11,5	10,9	10,5	10,1
19=9. Palūkanos	PDP D.41	2 074,4	1,8	1,9	1,9	1,8	1,7
20. Subsidijos	D.3	360,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2
21. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	P.51	4 376,1	3,9	2,9	3,2	2,6	2,2
22. Kitos		1 609,6	1,4	0,9	1,0	0,9	0,8

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2012 metais (mln. litų)	BVP procentas				
			2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais
23=7. Visos išlaidos	TE	40 896,1	36,1	34,7	33,7	32,0	30,6
Galutinio vartojimo išlaidos	P.3	19 941,63	17,6	18,0	17,2	16,6	15,9

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

*Dėl apvalinimo pajamų ir išlaidų komponentų suma gali nesutapti su lentelės duomenimis „Visos pajamos“ ir „Visos išlaidos“.

7 lentelė. Valdžios sektoriaus pajamos 2012–2016 metais

Rodiklio pavadinimas	Rodiklio reikšmė 2012 metais (mln. litų)	BVP procentas				
		2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais
1. Visos pajamos, remiantis prielaida, kad politika nesikeis	37 229,9	32,9	32,2	32,2	31,5	31,1
2. Visos išlaidos, remiantis prielaida, kad politika nesikeis	40 896,1	36,1	34,7	33,7	32,0	30,6

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

8 lentelė. Valdžios sektoriaus išlaidos, kurios neturėtų būti įtrauktos į išlaidų kontrolinę užduotį

	Rodiklio reikšmė 2012 metais (mln. litų)	BVP procentas				
		2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais
1. Išlaidos ES programoms, visiškai atitinkančios ES fondų pajamas	4 821,0	4,3	4,3	4,1	3,9	3,2
2. Ciklinės nedarbo išmokų išlaidos	68,5	0,06	-0,01	-0,06	-0,09	-0,12
3. Diskrecinių priemonių pajamų srityje efektas	125	0,11	-0,04	0,02	0,03	0,03
4. Įstatymų numatytas pajamų padidėjimas	0	0	0	0	0	0

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Žemės ūkio ministerija, Finansų ministerija

Nedarbo išmokų išlaidų nediskreciniai pokyčiai 2012 metais sudarė apie 68,5 mln. litų, arba 0,06 procento BVP. Nedarbo išmokos vidutiniu laikotarpiu stabilizuosis dėl palankesnės padėties darbo rinkoje. Ciklinėms nedarbo išmokoms įvertinti naudotasi Europos Komisijos apskaičiuotu struktūriniu Lietuvos nedarbo lygiu. Lyginant 2013–2016 metų struktūrinį nedarbo lygį su projektuojamu 2013–2016 metų nedarbo lygiu, įvertinta ciklinė nedarbo išmokų komponentė. Nedarbo išmokų pagal valstybės funkcijų klasifikatorių (kodas CG1005) 2013–2016 metų projekcijos apskaičiuotos atsižvelgiant į daugiamečių nedarbo išmokų ir BVP santykio vidurkį.

Vidutiniu laikotarpiu valdžios sektoriaus pajamos (BVP procentais) mažės dėl mažėjančio ES struktūrinės finansinės paramos naudojimo: 2016 metais jos bus mažiausios ir

sieks 31,1 procento BVP. BVP dalis, kurią sudaro pajamos iš netiesioginių mokesčių, bus ir toliau stabili ir svyruos apie 11,1–11,3 procento BVP. Pajamos iš tiesioginių mokesčių 2013–2016 metų laikotarpiu irgi bus stabilios ir svyruos apie 4,9–5 procentus BVP.

Toliau vykdoma pensijų reforma leis pasirengti mažinti numatomą 2060 metų valdžios sektoriaus skolą. Ji plačiau aprašyta Programos 46 punkte.

2012 metais pensijų reformai įgyvendinti skirtų mokestinių pajamų dalis, pervesta į privačius pensijų fondus, sudarė apie 0,3 procento BVP.

Palūkanų išlaidos, kaip BVP dalis, 2012 metais sudarė 1,8 procento BVP. 2016 metais jos sumažės iki 1,7 procento BVP.

Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas lėtės dėl pasibaigiančios 2007–2013 metų finansinės perspektyvos, o vėliau – dėl susiformavusių daugiametės finansinės programos lėšų naudojimo daugiamečių tendencijų.

Valdžios sektoriaus subsektorių balansai

22. Socialinio draudimo fondų subsektoriaus balansas 2012 metais pagerėjo 5,4 mln. litų, tačiau yra panašus į praėjusių metų – deficitas siekė 1,8 procento BVP.

Vietos valdžios subsektoriaus 2012 metų deficitas sudarė 0,2 procento BVP.

54,1 procento valdžios sektoriaus deficito 2012 metais sudarė socialinio draudimo fondų subsektoriaus deficitas. Centrinės valdžios ir socialinio draudimo fondų subsektorių deficito mažėjimas 2013–2016 metais turės lemti viso valdžios sektoriaus deficito mažėjimą vidutiniu laikotarpiu.

Duomenys, pateikti 9 lentelėje, rodo, kad 2013–2016 metais vidutiniškai kasmet valdžios sektoriaus struktūrinis deficitas mažės apie 0,8 procento BVP dėl Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatyme nustatytos išlaidų augimo ribojimo taisyklės taikymo.

IV SKIRSNIS. STRUKTŪRINIS VALDŽIOS SEKTORIAUS DEFICITAS IR FISKALINĖS POLITIKOS TĘSTINUMAS

23. 2013 metų struktūrinis valdžios sektoriaus deficitas sumažės 1 procentiniu punktu BVP ir sudarys 1,9 procento BVP. Apskaičiuota, kad planuotas struktūrinis valdžios sektoriaus balanso rodiklis buvo neigiamas ir 2012 metais sudarė – 2,9 procento BVP, o dėl Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatyme nustatytos išlaidų augimo ribojimo taisyklės ir struktūrinių pajamų didinimo priemonių taikymo 2016 metais pagerės iki 0,2 procento BVP pertekliaus. Norint šiuos planus įgyvendinti, būtina toliau ryžtingai spartinti struktūrines reformas.

Gamybos apimties atotrūkio įvertinimas

24. BVP ciklui apskaičiuoti taikytas *Hodrick Prescott* (HP) filtro metodas. Gauti rezultatai rodo, kad 2013–2015 metais gamybos atotrūkis nuo potencialo bus neigiamas.

Gamybos atotrūkis sudarys 2,8 procento 2013 metais, 2,2 procento 2014 metais, 0,9 procento 2015 metais ir 0,1 procento 2016 metais.

Dėl trumpų duomenų eilučių ir struktūrinių pokyčių, taikant *Hodrick Prescott* (HP) filtro metodą ar gamybos funkcijos metodą (pagrįstą *NAIRU* koncepcija), Lietuvos gamybos atotrūkis nuo potencialo vertinamas netiksliai. Pagal gamybos funkcijos metodą (pagrįstą *NAIRU* koncepcija) gautos išvados dėl trumpų duomenų eilučių, patikimų duomenų stokos ir struktūrinių lūžių gausos vis dar laikinai nepriimtinos. *NAIRU* skaičiavimo metodika neleidžia įvertinti struktūrinių pokyčių. Pirma, sparti 2006–2007 metų statybos plėtra neįprastai skatino ciklinį nedarbo mažėjimą, kurį pagal *NAIRU* skaičiavimo metodiką galima buvo vertinti kaip ilgalaikį. Antra, bendra Europos darbo rinka pakeis ciklinius užimtumo pokyčius: integracija mažins ciklinį nedarbą, nes tikėtina, kad dalis netekusiųjų darbo emigruos. Ciklinis nedarbas galėjo virsti nuolatinio darbo jėgos mažėjimu, tačiau šiuo metu nėra patikimo pagrindo jį įvertinti.

9 lentelė. Ekonomikos ciklai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	BVP procentas				
		2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais
1. BVP augimas / grandine susietos apimties augimas		3,6	3,0	3,4	4,3	4,0
2. Valdžios sektoriaus grynasis skolinimas (+) / skolinimasis (-)	PDP B.9	-3,2	-2,5	-1,5	-0,5	0,5
3. Palūkanos	PDP D.41	1,8	1,9	1,9	1,8	1,7
4. Vienkartinės ir kitos laikinosios priemonės		0,53	0,15	0,28	0,26	0,24
5. Potencialus BVP augimas, procentais		2,5	2,6	2,7	2,8	2,9
iš jo:						
darbo jėga		N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
kapitalas		N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
technologinė pažanga		N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
6. Gamybos apimties atotrūkis		-3,2	-2,8	-2,2	-0,9	0,1
7. Ciklinė biudžeto komponentė		-0,8	-0,7	-0,6	-0,2	0,0
8. Balansas, pakoreguotas pagal ciklą (2–7)		-2,4	-1,8	-0,9	-0,3	0,5
9. Pirminis balansas, pakoreguotas pagal ciklą (8+3)		-0,6	0,1	0,9	1,5	2,2
10. Struktūrinis balansas (8–4)		-2,9	-1,9	-1,2	-0,5	0,2

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

Hodrick Prescott (HP) filtro metodo trūkumas tas, kad struktūriniai pokyčiai išlyginami net ir tuo atveju, kai rodo aiškius gamybos poslinkius. Be to, šis metodas turi vadinamojo galutinio taško problemą. Tačiau dideli valdžios sektoriaus struktūrinio deficito 2007–2008 metų perskaičiavimai rodo, kad anksčiau darytos rezervacijos pagrįstos. Skaičiuojant valdžios sektoriaus struktūrinį deficitą, turėtų būti atsižvelgiama į abiejų metodų

trūkumus: nė vienas iš jų negali įvertinti dėl išorės disbalanso pokyčių laikinai gaunamų (netenkamų) pajamų. 2008 metais paskolų prieaugis sudarė apie šeštadalį privataus ir valdžios sektorių įplaukų, todėl staigus užsienio kredito paskatos praradimas ir išorės disbalanso susiregulavimas labai pakeitė mokesčių bazių didėjimą ir mokesčių lankstumą, palyginti su mokesčiais bazėmis, nors sutarti ES metodai tokių ciklinių pajamų nerodė. Šiai rizikai pasitvirtinus, abiem metodais apskaičiuojamo valdžios sektoriaus struktūrinio deficito paklaidos sudarė kelis procentinius punktus. Dėl šių priežasčių labai padidėjo 2008 metų valdžios sektoriaus struktūrinio deficito įvertis. Atsižvelgiant į praktiškai pasiteisinusią rezervaciją dėl nepatikimos metodikos, pagal kurią apskaičiuojamos struktūrinės valdžios sektoriaus rodiklių reikšmės, ši rezervacija išlaikoma ir atnaujintoje Programoje.

V SKIRSNIS. VALDŽIOS SEKTORIAUS SKOLOS DYDIS IR KITIMAS

25. 2012 metų pabaigoje valdžios sektoriaus skola, atsižvelgiant į pritaikytas išvestines finansines priemones, sudarė 40,7 procento BVP (2011 metais – 38,5 procento). Skolos dydžio pokytį 2012 metais, palyginti su 2011 metų dydžiu, lėmė nors ir mažėjantis dėl Vyriausybės vykdomos griežtos fiskalinės politikos, tačiau vis dar deficitinis valdžios sektoriaus finansinis rezultatas. Valdžios sektoriaus skola padidėjo 1,7 mlrd. litų, siekiant kaupti lėšas iš anksto ir laiku išpirkti užsienio rinkoje 2003 metais išplatintą ir 2004 metais papildytą 1 mlrd. eurų obligacijų emisiją, kuri išpirkta 2013 metų kovo mėnesį.

Centrinės valdžios sektoriaus skolos struktūra nekelia grėsmės valstybės finansams. Trumpalaikiai įsipareigojimai pagal likutinę trukmę 2012 metų pabaigoje sudarė 14,1 procento, vidutinė svertinė likutinė skolos trukmė buvo 5,5 metų. Skolos už kintamąsias palūkanų normas, įvertinus išvestines finansines priemones, sudarė 1,4 procento visos skolos. Įvertinus išvestines finansines priemones, centrinės valdžios skola denominuota litais ir eurais 100 procentų.

10 lentelė. Valdžios sektoriaus skolos projekcijos

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas				
	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais
1. Valdžios sektoriaus skola metų pabaigoje	40,7	39,7	41,2*	39,6*	34,5
2. Valdžios sektoriaus skolos pokytis	2,20	-0,96	1,44	-1,62	-5,08
Valdžios sektoriaus skolą lemiantys veiksniai					
3. Pirminis balansas	-1,4	-0,6	0,4	1,3	2,2
4. Palūkanos	1,8	1,9	1,9	1,8	1,8
5. Skolos pokyčio tikslinimas	0,8	-1,4	2,3	0,9	-1,7
iš jo:					
skirtumas tarp srautų ir įsipareigojimų	–	–	–	–	–
finansinio turto grynasis kaupimas, iš jo privatizavimo pajamos	0	0	0	0	0

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas				
	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais
numanoma valstybės skolos palūkanų norma (procentais)	5,6	4,9	5,0	4,7	4,7
kiti svarbūs veiksniai, lemiantys valdžios sektoriaus skolą	–	–	–	–	–
6. Likvidus finansinis turtas	–	–	–	–	–
7. Grynoji skola (7=1–6)	–	–	–	–	–
8. Skolos amortizavimas nuo praėjusių metų pabaigos	–	–	–	–	–
9. Skolos procentinė dalis, denominuota užsienio valiuta	–	–	–	–	–
10. Vidutinis skolos terminas	–	–	–	–	–

Šaltinis – Finansų ministerija

*Jeigu neatsižvelgtume į galimą lėšų kaupimą perfinansavimo rizikai valdyti išperkant euroobligacijų emisijas, valdžios sektoriaus skola 2014 metų pabaigoje sudarytų 38,5 procento BVP, 2015 metų pabaigoje – 37,6 procento BVP.

26. Vyriausybės vidutinės trukmės skolinimosi ir skolos valdymo uždaviniai:

26.1. siekti priimtinos palūkanų normų kitimo, perfinansavimo ir valiutų kursų pokyčių rizikos, laikantis nustatytų ir tarptautinę praktiką atitinkančių rizikos limitų;

26.2. taikyti perfinansavimo rizikos valdymo priemones išperkant didelės apimties (1 mlrd. eurų ekvivalento ir didesnes) euroobligacijų emisijas, tokias kaip išankstinis euroobligacijų išpirkimas (angl. *buy-back*), Vyriausybės vertybinių popierių (toliau – VVP) keitimas (angl. *exchange*), išankstinis finansinių išteklių kaupimas ar šių priemonių derinys;

26.3. sustabdyti centrinės valdžios skolos dalies, kurią sudaro vidaus skola, mažėjimą;

26.4. plėtoti ir palaikyti efektyvią ir likvidžią vidaus VVP rinką;

26.5. atsižvelgiant į tarptautinę praktiką, siekti padidinti vidutinę svertinę vidaus skolos ir finansinę *Macaulay* vidaus vertybinio skolos portfelio trukmę;

26.6. išleidžiant VVP, vykdyti ir formuoti likvidžias obligacijų emisijas.

IV SKYRIUS. BIUDŽETO RODIKLIŲ JAUTRUMO ANALIZĖ IR PALYGINIMAS SU ANKSTESNIAIS PLANAIS

I SKIRSNIS. EKONOMINĖS RAIDOS RIZIKOS ASPEKTAI IR JŲ POVEIKIS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSAMS

27. Vidutiniu laikotarpiu rinkoje 1 procentiniu punktu padidėjus kintamosioms ir fiksuotoms palūkanų normoms, mokėtinos 2013–2016 metais palūkanos už centrinės valdžios naują skolinimąsi padidėtų atitinkamai 11 mln. litų, 71 mln. litų, 156 mln. litų ir 192 mln. litų, tai yra vidutiniškai 0,1 procento BVP.

Įvertinus išvestines finansines priemones, centrinės valdžios skola (įskaitant mokamas palūkanas) denominuota litais ir eurais 100 procentų, taigi valiutų kursų pokyčiai neturi įtakos centrinės valdžios palūkanų įmokoms.

Ekonominės raidos scenarijus, numatantis, kad pavyks išlaikyti ūkio augimą, priklauso nuo struktūrinių reformų įgyvendinimo spartos. Svarbiausia ekonominės raidos scenarijaus įgyvendinimo sąlyga – struktūrinės reformos, mažinančios energetinę priklausomybę nuo mineralinio kuro. Jeigu ši prielaida nepasitvirtintų, yra rizika, kad grįžus vartotojų ir verslininkų pasitikėjimui didėtų importas ir vėl keliais procentiniais punktais BVP augtų ESD, didinsiantis palūkanų priedus už riziką ir slopinsiantis BVP potencialo augimą. Tokiu atveju valdžios sektoriaus konsolidavimas būtų pagrįstas mažesniais privataus sektoriaus ištekliais.

Kita vertus, yra pozityvi rizika, kad keliais procentiniais punktais sparčiau augs ekonomika.

2013 metų neigiama ir teigiama rizika, kad gali būti nukrypta nuo ekonominės raidos scenarijaus, subalansuota.

II SKIRSNIS. FISKALINĖ RIZIKA

28. Projektuojami pagrindiniai fiskalinės rizikos šaltiniai yra šie: indėlių draudimas, valstybės garantijos, Ignalinos atominės elektrinės (toliau – Ignalinos AE) uždarymas, bankų sistemos finansinio stabilumo didinimo priemonės.

Indėlių draudimas

29. Lietuvos indėlių draudimo sistema atitinka ES teisės aktų šios srities reikalavimus. Visa draudžiamų indėlių suma 2012 m. gruodžio 31 d. buvo 41 245,3 mln. litų, visa galimų draudimo išmokų suma iki minėtos datos – 29 935,2 mln. litų.

30. Indėlių draudimo sistemą Lietuvoje administruojanti valstybės įmonė „Indėlių ir investicijų draudimas“ 2012 m. gruodžio 31 d. buvo skolinga Finansų ministerijai 2 251,7 mln. litų (2011 m. lapkričio 24 d. Lietuvos bankui pripažinus akcinę bendrovę banką „Snoras“ nemokiu, įvyko draudžiamasis įvykis pagal Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymą (Žin., 2002, Nr. 65-2635) ir draudimo išmokoms išmokėti nepakako Indėlių draudimo fonde sukauptų lėšų, todėl suteikta 3 265 mln. litų Vyriausybės paskola).

31. 2013 m. sausio 24 d. Lietuvos bankas pripažino Nacionalinę kredito uniją ir kredito uniją „Švyturio taupomoji kasa“ nemokiomis ir nuo vasario 15 d. šių kredito unijų indėlininkams pradėtos mokėti draudimo išmokos, iš viso – 139 mln. litų.

32. 2013 m. vasario 18 d. Lietuvos banko valdyba pripažino akcinę bendrovę Ūkio banką nemokiu ir pritarė šio banko turto, teisių, sandorių ir įsipareigojimų perdavimui kitam bankui, siekdama išlaikyti indėlininkų pasitikėjimą bankų sistemos stabilumu, patikimumu ir apsaugoti viešuosius interesus kitaip, o ne likviduodama akcinę bendrovę Ūkio banką dėl bankroto.

Vyriausybės 2013 m. vasario 20 d. nutarimu Nr. 153 „Dėl valstybės įmonės „Indėlių ir investicijų draudimas“ dalyvavimo banko turto, teisių, sandorių ir išsipareigojimų perdavimo finansavime“ (Žin., 2013, Nr. 20-966) pritarta, kad valstybės įmonė „Indėlių ir investicijų draudimas“ dalyvautų finansuojant akcinės bendrovės Ūkio banko turto, teisių, sandorių ir išsipareigojimų perdavimą Lietuvos Respublikos indėlių ir išsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymo 12¹ straipsnio 2 dalies 2 punkte nustatytu būdu, ir šiuo tikslu jai suteikta iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų iki 800 mln. litų paskola iki 2019 m. vasario 1 d. už 2,801 procento metinę palūkanų normą.

2013 m. kovo 6 d. valstybės įmonė „Indėlių ir investicijų draudimas“ buvo skolinga Finansų ministerijai 3 060,2 mln. litų.

Valstybės garantijos

33. Valstybės garantuojamų paskolų portfelis 2012 metų pabaigoje sudarė 0,8 procento BVP. Numatoma, kad garantuota skola ir toliau nebus didelė.

11 lentelė. Priklausantys nuo aplinkybių išsipareigojimai

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas	
	2012 metai	2013 metai
Valstybės garantijos	0,8	1,2
iš jų susijusios su finansų sektoriumi	0	–

Šaltinis – Finansų ministerija

Ignalinos AE uždarymas

34. Ignalinos AE eksploatavimo nutraukimo fondo sąmatoje 2012 metais numatyta 67 943 tūkst. litų išlaidoms (Energetikos ministerijos duomenimis, 2012 metais faktinės išlaidos sudarė 60 268 tūkst. litų, o 2012 m. gruodžio 31 d. likutis – 79 398 tūkst. litų). 2013 metais šio fondo išlaidoms planuojama 54 039 tūkst. litų. Numatomas šio fondo likutis 2013 m. gruodžio 31 d. – 31 722 tūkst. litų. Energetikos ministerijos duomenimis, iš šio fondo 2014–2016 metais prireiks atitinkamai 48 970 tūkst. litų, 46 770 tūkst. litų ir 44 170 tūkst. litų. Ignalinos programos administravimo Lietuvoje programos 2013 metų valstybės biudžete asignavimų planas – 526 129 tūkst. litų (iš jų ES lėšos – 500 129 tūkst. litų, bendrojo finansavimo lėšos – 26 000 tūkst. litų), o asignavimų valdytojo gauti asignavimai 2012 metais – 127 094 tūkst. litų (iš jų ES lėšos – 106 233 tūkst. litų, bendrojo finansavimo lėšos – 20 861 tūkst. litų).

Pagal energetikos ministro 2012 m. gruodžio 11 d. įsakymu Nr. 1-262 patvirtintą Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos 2013–2015 metų strateginį veiklos planą šiai

programai 2014 metais planuojama skirti 417 832 tūkst. litų (iš jų 27 000 tūkst. litų – bendrojo finansavimo lėšos), 2015 metais – 397 000 tūkst. litų (iš jų 27 000 tūkst. litų – bendrojo finansavimo lėšos).

Finansinio stabilumo užtikrinimas

35. Vykdydami pakto „Euro plus“ finansinio stabilumo stiprinimo srities įsipareigojimus, Lietuvos bankas ir kitos atsakingos institucijos įgyvendino įvairias finansų sektoriaus rizikos mažinimo priemones. Iš jų svarbiausios – Lietuvos banko sugriežtinti kreditų unijų steigimo, veiklos ir rizikos valdymo reikalavimai: parengta nustatytų reikalavimų neatitinkančių kreditų unijų vadovų egzaminavimo tvarka; sugriežtinti kredito unijų riziką ribojantys normatyvai (kapitalo pakankamumo, likvidumo, maksimalios paskolos sumos); papildyti Lietuvos banko teisės aktai, nustatantys kredito unijų visuomenei skelbiamos informacijos reikalavimus; papildytos kredito unijų paskolų vertinimo taisyklės. Šie Lietuvos banko teisės aktų pakeitimai leis užtikrinti tvarią kredito unijų veiklos plėtrą ir tinkamą veiklos rizikos valdymą, ribos prisiimamos rizikos mastą ir koncentraciją. Artimiausiu metu numatoma papildyti kredito unijų minimalius paskolų vertinimo reikalavimus ir parengti Kredito unijų vidaus kontrolės ir rizikos vertinimo (valdymo) organizavimo nuostatas.

Didinant finansinį stabilumą, 2013 metais numatoma patvirtinti Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo (Žin., 1994, Nr. 99-1957) pakeitimus, suteiksiančius Lietuvos bankui makroprudencinės politikos formavimo ir vykdymo Lietuvoje įgaliojimus. Makroprudencinės politikos tikslas – prisidėti prie finansų sistemos stabilumo apsaugos, įskaitant finansų sistemos atsparumo stiprinimą ir sisteminės rizikos susidarymo mažinimą, ir taip užtikrinti tvarų finansų sektoriaus indėlį į ekonomikos augimą. Lietuvos bankas, formuodamas ir vykdydamas makroprudencinę politiką, taikys teisės aktuose nustatytas politikos priemones, reikalingas Lietuvos banko formuojamos ir vykdomos makroprudencinės politikos tikslui pasiekti ir nustatančias finansų sistemai arba atskiroms finansų įstaigoms taikomus reikalavimus, kad būtų užkirstas kelias šalies finansų sistemos stabilumui kylantiems pavojams arba jie sumažinti.

2010 metų rugpjūčio mėnesį Lietuvos prašymu Europos Komisija patvirtino Lietuvos paramos bankų sektoriui schemą pagal valstybės pagalbos taisykles ir nustatė paramos priemonių taikymo sąlygas. 2011–2012 metais išlaikytos pasirengimo taikyti Lietuvos Respublikos finansinio tvarumo įstatyme (Žin., 2009, Nr. 93-3985) nustatytas priemones sąlygos ir šių priemonių atitiktis valstybės pagalbos taisyklėms – paramos bankų sektoriui schemų galiojimas pratęsiamas kas pusmetį.

Atsižvelgiant į padėtį tarptautinėse ir šalies finansų rinkose, 2013 metais šių priemonių galiojimas dar kartą pratęstas iki 2013 m. birželio 30 dienos. Prireikus bus sprendžiama, ar tikslinga ir toliau pratęsti Lietuvos paramos bankų sektoriui priemonių galiojimą.

III SKIRSNIS. PALYGINIMAS SU ANKSTESNIAIS PLANAIS

36. Atsižvelgiant į Lietuvos statistikos departamento skelbtus faktinius 2012 metų duomenis ir esamas ūkio raidos tendencijas, patikslintos BVP projekcijos.

Valdžios sektoriaus deficito ir skolos rodiklių projekcijos atliktos pagal ESS'95 apskaitos standartus. Valdžios sektoriaus balanso rodiklio 2013 metų užduotys tikslintos dėl pakitusio ekonominės raidos scenarijaus.

12 lentelė. BVP, valdžios sektoriaus deficito ir skolos rodiklių projekcijų kaita, palyginti su Lietuvos konvergencijos 2012 metų programa

Rodiklio pavadinimas	ESS'95 kodas	BVP procentas				
		2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais
1. BVP didėjimas:						
ankstesnė projekcija		2,5	3,7	3,4	4,3	N.A.
naujausia projekcija		3,6	3,0	3,4	4,3	4,0
sumažėjimas (-) / padidėjimas (+)		1,1	-0,7	0	0	N.A.
2. Valdžios sektoriaus grynasis skolinimas (+) / skolinimasis (-):	PDP B.9					
ankstesnė projekcija		-3	-2	-1	0	N.A.
naujausia projekcija		-3,2	-2,5	-1,5	-0,5	0,5
pablogėjimas (-) / pagerėjimas (+)		-0,2	-0,5	-0,5	-0,5	N.A.
3. Valdžios sektoriaus skola:						
ankstesnė projekcija		40,2	38,6	36,7	34,9	N.A.
naujausia projekcija		40,7	39,7	41,2*	39,6*	34,5*
sumažėjimas (-) / padidėjimas (+)		0,5	1,1	4,5	4,7	N.A.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

*Neatsižvelgiant į galimą lėšų kaupimą perfinansavimo rizikai valdyti išperkant euroobligacijų emisijas, valdžios sektoriaus skola 2014 metų pabaigoje sudarytų 38,5 procento BVP, 2015 metų pabaigoje – 37,6 procento BVP.

V SKYRIUS. VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ KOKYBĖ

37. Siekiant viešajame sektoriuje įdiegti į rezultatus orientuoto ir įrodymais pagrįsto valdymo elementus, pagal sėkmingą tarptautinę praktiką įgyvendintas projektas „Valdymo, orientuoto į rezultatus, tobulinimas“ – sukurti ir įdiegti vieni iš svarbiausių į rezultatus orientuoto ir įrodymais pagrįsto valdymo įrankiai: veiklos rezultatų stebėsenos sistema, programų vertinimo ir funkcijų peržiūros priemonės, poveikio vertinimo sistema. Šios iniciatyvos skirtos Vyriausybės ir jai atskaitingų institucijų veiklos kokybei gerinti ir atskaitomybei už rezultatus didinti. Sukurti nauji veiklos valdymo ir stebėsenos informacinių technologijų sprendiniai, parengti metodiniai dokumentai.

Finansų ministerijoje įdiegta Stebėsenos informacinė sistema, kurios tikslas – padėti užtikrinti reguliarią Vyriausybei atskaitingų institucijų veiklos rezultatų stebėseną, sudaryti

sąlygas automatiškai pateikti veiklos rezultatų duomenis, analizuoti juos įvairiais pjūviais ir bet kuriuo metu per vieną prieigos tašką matyti institucijų veiklos rezultatus. Nuo 2012 metų kas ketvirtį Vyriausybei atskaitingos institucijos į šią sistemą teikia informaciją apie vykdomą veiklą, taigi Ministro Pirmininko tarnybos ir kitų institucijų analitikai operatyviai gauna duomenis apie veiklos rezultatus, informuoja apie juos savo vadovus ir Vyriausybę.

Naujos programų vertinimo ir funkcijų peržiūros sistemos leidžia priimti racionalius (įrodymais ir analize pagrįstus) valdymo sprendimus reaguojant į aplinkos pokyčius: mažėjančius finansinius ir žmogiškuosius išteklius, naujų informacinių technologijų sprendinių diegimą, naujus valdžios institucijų tikslus ir uždavinius.

Pagal parengtą naują biudžeto programų vertinimo metodiką nuo 2012 metų atliekami nuoseklūs vertinimai skatina nuolat tobulinti programas. Tai didins institucijų veiklos efektyvumą ir rezultatyvumą, gerins atsakomybę ir atskaitomybę. Sukurta nauja programų vertinimo sistema skatina domėtis ne vien tik rezultatais, bet nuolat vertinti, kaip kinta visuomenės poreikiai, ir galvoti, kaip gerinti veiklą. Taigi sprendimų priėmėjams valstybės tarnautojai gali pateikti patikimą ir įrodymais pagrįstą informaciją.

Siekiant tobulinti viešosios politikos formavimą, sprendimų priėmimą, suteikti sprendimus priimančioms valstybės institucijoms ir įstaigoms informaciją apie galimas sprendimų alternatyvas ir jų įgyvendinimo pasekmes, sudaryti sąlygas pasirinkti tinkamiausią sprendimo būdą, nustatyta, kad vertinant prioritetinių sprendimų projektų poveikį turi būti atliekama ir sąnaudų, ir naudos arba sąnaudų efektyvumo analizė, pagal kurios išvadas galima būtų nustatyti optimalias sprendimų įgyvendinimo sąnaudas.

Užtikrinant valstybės biudžeto sudarymo viešumą ir skaidrumą, su 2013 metų valstybės biudžetu susijusi informacija skelbiama Finansų ministerijos interneto svetainėje.

38. Optimizuotas Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų tvarkymas. 2012 metų pabaigoje priimtos valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančių įstatymų pataisos, nustatančios, kad Lietuvos darbo biržos ir jos padalinių išlaikymo sąnaudos nuo 2014 m. sausio 1 d. traukiamos į valstybės biudžetą. Nustatyta, kad nors sveikatos draudimas ir toliau – viena iš socialinio draudimo rūšių, tačiau jis vykdomas Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo (Žin., 1996, Nr. 55-1287; 2002, Nr. 123-5512) nustatyta tvarka ir nuo 2013 m. sausio 1 d. neįtraukiamas į Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto apskaitą. Be to, nustatyta, kad valstybinio socialinio draudimo įmokos ir išlaidos pagal atskiras valstybinio socialinio draudimo rūšis, neįvertinus Valstybinio socialinio draudimo fondo veiklos sąnaudų ir neatgautinų ir abejotinai atgautinų sumų, kasmet bus teikiamos papildomose lentelėse kartu su Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto vykdymo ataskaitų rinkiniu; po 2014 m. sausio 1 d. paimtų paskolų palūkanos, siekiant vykdyti įsipareigojimus apdraustiesiems, bus dengiamos iš valstybės biudžeto lėšų.

39. Dėl fiskalinės konsolidacijos Lietuvos valdžios sektoriaus išlaidos (BVP procentais), palyginti su kitų ES valstybių narių atitinkamu rodikliu, nedidelės. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2011 metais valdžios sektoriaus išlaidos sumažėjo iki 37,4 procento BVP (2010 metais – 40,9 procento BVP). Laikantis Lietuvos Respublikos

fiskalinės drausmės įstatymo nuostatų dėl išlaidų ribojimo, iki 2016 metų valdžios sektoriaus išlaidos toliau mažėtų iki daugiamečio lygio, kuris artimas 31,7 procento BVP.

13 lentelė. Valdžios sektoriaus išlaidos, suskirstytos pagal funkcijas

Rodiklio pavadinimas	Funkcijų klasifikacijos kodas	BVP procentas	
		2011 metais	2016 metais
1. Bendros valstybės paslaugos	01	4,5	
2. Gynyba	02	1,1	
3. Viešoji tvarka ir visuomenės apsauga	03	1,9	
4. Ekonomika	04	4,0	
5. Aplinkos apsauga	05	0,9	
6. Būstas ir komunalinis ūkis	06	0,3	
7. Sveikatos apsauga	07	5,2	
8. Poilsis, kultūra ir religija	08	1	
9. Švietimas	09	5,8	
10. Socialinė apsauga	10	12,7	
11. Išlaidos, iš viso		37,4	31,9

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija

I SKIRSNIS. VALDŽIOS SEKTORIAUS IŠLAIDOS

40. Valstybės biudžeto išlaidų tikslai ir prioritetai nustatyti patvirtintuose strateginiuose dokumentuose, kurie tarpusavyje susiję ir sudaro sistemą. Pagrindiniai nacionalinio biudžeto išlaidų tikslai ir prioritetai nustatyti Vyriausybės programoje. Vyriausybė kiekvienais metais, prieš sudarydama valstybės biudžetą, parengia ir atitinkamų metų veiklos prioritetų projektą. Vadovaujantis šiais prioritetais paskirstomos lėšos atitinkamoms ministrams pavestoms valdymo sritims jų valdymo sričių institucijų ir įstaigų programoms vykdyti.

Siekiant stabilizuoti viešuosius finansus ir optimizuoti valstybės biudžeto išlaidas, numatoma nedidinti lėšų kitoms išlaidoms, išskyrus tas, kurių neįmanoma išvengti: didėjančios skolos tvarkymo išlaidas; įmokas į ES biudžetą; Lietuvos pirmininkavimui ES Tarybai skirtas išlaidas. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos 2013 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme nustatyta, kad atitinkamų metų viršplaninės pajamos naudojamos valstybės biudžeto deficitui mažinti, o sutaupytais asignavimais išlaidoms pirmiausia mažinamas kreditinis įsiskolinimas. Šių nuostatų griežtai laikomasi, jos išliks ir ateinančių metų valstybės biudžete.

II SKIRSNIS. VALDŽIOS SEKTORIAUS PAJAMOS

Mokesčių sistemos pokyčiai 2012 metais

41. Tiesioginių mokesčių srityje: nuo 2013 metų pereita prie žemės apmokestinimo nuo vidutinės žemės rinkos vertės.

42. Netiesioginių mokesčių srityje:

42.1. Pratestas lengvatinių PVM tarifų taikymas šilumos energijai, karštam vandeniui, kompensuojamiesiems vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms.

42.2. Nuo 2013 m. sausio 1 d. įsigaliojo lengvatinis 9 procentų PVM tarifas keleivių ir bagažo vežimo reguliariaisiais maršrutais paslaugoms, laikraščiams, žurnalams, kitiems periodiniams leidiniams ir 5 procentų PVM tarifas neįgalųjų techninės pagalbos priemonėms ir jų remontui.

42.3. Nuo 2013 m. sausio 1 d. padidintas akcizų tarifas gazoliui, nuo 2013 m. kovo 1 d. – cigaretėms, cigarams ir cigarilėms.

43. Mokesčių administravimo srityje: priimtos Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo (Žin., 2004, Nr. 63-2243) pataisos, kurių tikslas – sumažinti pajamų slėpimo, įsigyto turto pagrindimo fiktyviais pajamų gavimo šaltiniais ir mokesčių nemokėjimo riziką – mokesčių administratoriui suteikta teisė rizikingiems mokesčių mokėtojams duoti nurodymą vykdyti atsiskaitymus tik negrynaisiais pinigais ir įpareigoti gyventojus informuoti apie reikšmingus atsiskaitymus grynaisiais pinigais. Be to, optimizuojamos mokestinės nepriemokos atidėjimo (išdėstymo) procedūros, nustatytos priemonės, užtikrinančios mokesčių nedeklaravimo prevenciją ir skatinančios laiku vykdyti mokestines prievoles. Mažinant mokesčių mokėtojų administracinę naštą, numatyta galimybė atleisti mokesčių mokėtojus nuo palūkanų už mokestinę paskolą mokėjimo ir tam tikrų teisės aktų reikalavimų vykdymo.

VI SKYRIUS. VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ TVARUMAS

44. Ilgalaikis viešųjų finansų tvarumas – visų ES valstybių problema, kurią padidino finansų ir skolos krizė. Dėl krizės valdžios sektoriaus balanso rodiklio atotrūkis nuo tvarumo rodiklių padidėjo daugelyje šalių, tarp jų ir Lietuvoje. Siekiant ilgalaikio viešųjų finansų tvarumo, ypač svarbu mažinti valdžios sektoriaus deficitą ir skolą, didinti užimtumą ir įgyvendinti socialinės apsaugos sistemos reformą.

I SKIRSNIS. SOCIALINĖ APSAUGOS SISTEMOS REFORMA

45. Esama Lietuvos socialinės apsaugos sistema kenčia tiek dėl trumpalaikių ekonomikos krizės padarinių (įmokos neatitinka išmokų, didėja nedarbas, anksčiau prisiimti netinkami įsipareigojimai), tiek ir dėl ilgalaikių struktūrinių problemų (netolygi mokestinė bazė, sensta visuomenė), todėl priimtas Vyriausybės 2011 m. birželio 8 d. nutarimas Nr. 684 „Dėl Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos gairių įgyvendinimo

priemonių plano patvirtinimo“ (Žin., 2011, Nr. 73-3509). Pertvarkos tikslas – sukurti finansiškai tvarią socialinio draudimo sistemą, išmokas labiau susieti su ekonominėmis šalies galimybėmis, veiksmingiau ir skaidriau administruoti sistemą.

46. Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos koncepcijos projekte nurodytas pensijų sistemos problemas numatoma spręsti nuosekliai įgyvendinant šias priemones:

46.1. nuo 2012 metų pradėti ilginti pensinį amžių – kasmet pridėti po 4 mėnesius prie moterų ir 2 mėnesius – prie vyrų pensinio amžiaus, kol 2026 metais abiejų lyčių pensinis amžius pasieks 65 metus;

46.2. pakeisti socialinio draudimo pensijų apskaičiavimo tvarką – palaipsniui pereiti prie naujos bazinės pensijos arba nacionalinės pensijos, finansuojamų iš bendrųjų mokesčių;

46.3. nustatyti pensijų dydžio nustatymo ir indeksavimo tvarką;

46.4. pensijų draudimo įmokas skaičiuoti ir nuo darbo užmokesčių keičiančių pajamų;

46.5. skatinti asmenis dalyvauti II ir III pensijų kaupimo pakopose.

Lietuvos Respublikos Seimo 2011 m. gegužės 24 d. nutarimu Nr. XI-1410 (Žin., 2011, Nr. 66-3103) patvirtintos Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos gairės (toliau – Gairės), nustatančios valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos ilgojo laikotarpio tikslą – sukurti tvaresnę, saugesnę, skaidresnę, adekvačias išmokas garantuojančią sistemą, o kartu pertvarkyti esamą valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos modelį ir užtikrinti tinkamą atlygį už visą gyvenimą dirbtą darbą. Gairėms įgyvendinti Vyriausybės 2011 m. birželio 8 d. nutarimu Nr. 684 patvirtintas Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos gairių įgyvendinimo priemonių planas, kurio viena iš priemonių įgyvendinta Lietuvos Respublikos Seimui 2011 m. birželio 9 d. priėmus Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 21, 25, 33, 56, 57, 67 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą (Žin., 2011, Nr. 77-3723), pagal kuri nuo 2012 metų pradėtas palaipsniui ilginti senatvės pensijos amžius vyrams ir moterims (kaip numatyta Programos 46.1 punkte).

Atsižvelgdamas į Gairėse nustatytą II pakopos privačių pensijų kaupimo sistemos efektyvumo didinimo principą ir siekdamas nustatyti optimalias valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo dalis pensijų socialiniam draudimui ir pensijų kaupimui, Lietuvos Respublikos Seimas 2012 m. lapkričio 14 d. priėmė Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymo 1, 2, 3, 4, 7 ir 8 straipsnių pakeitimo įstatymą (Žin., 2012, Nr. 136-6969). Pagal šį įstatymą 2013 metais nustatytas pensijų įmokos dydis – 2,5 procento, nuo 2014 m. sausio 1 d. – 2 procentai dalyvio pajamų, į pensijų fondą pervedama papildoma 1 procento dalyvių pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos, dydžio pensijų įmoka, mokama dalyvio lėšomis, ir papildoma 1 procento Lietuvos statistikos departamento paskelbto užpraeitų metų keturių ketvirčių šalies ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio vidurkio dydžio pensijų įmoka iš valstybės biudžeto lėšų. Nuo 2016 m. sausio 1 d. nustatytas papildomos asmens lėšomis mokamos įmokos dydis – 2 procentai dalyvio pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos,

papildomos iš valstybės biudžeto už dalyvį mokamos įmokos dydis – 2 procentai Lietuvos statistikos departamento paskelbto užpraeitų metų keturių ketvirčių šalies ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio vidurkio. Nuo 2020 m. sausio 1 d. nustatytas pensijų įmokos dydis – 3,5 procento dalyvio pajamų, papildomos asmens lėšomis mokamos įmokos dydis – 2 procentai dalyvio pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos, papildomos iš valstybės biudžeto už dalyvį mokamos įmokos dydis – 2 procentai Lietuvos statistikos departamento paskelbto užpraeitų metų keturių ketvirčių šalies ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio vidurkio. Asmenims, kurie pensijų kaupimo sutartis sudarys 2013 metais, galios tik naujos įstatyme nustatytos pensijų kaupimo sąlygos. Pereinamuoju laikotarpiu, nuo 2013 m. balandžio 1 d. iki 2013 m. rugsėjo 1 d., esami pensijų kaupimo sistemos dalyviai gali apsispręsti vienašališkai sustabdyti dalyvavimą kaupiant pensijas, likti kaupti buvusiomis sąlygomis arba pateikti sutikimą dalyvauti pensijų kaupime naujomis sąlygomis. Priimtos priemonės turės įtakos numatomos 2060 metų valdžios sektoriaus skolos mažinimui ir skatins privačius asmenis pačius papildomai kaupti lėšas senatvės pensijai. Šiuo metu rengiami pasiūlymai dėl socialinio draudimo pensijų apskaičiavimo tvarkos ir indeksavimo mechanizmo principų įgyvendinimo.

II SKIRSNIS. SVEIKATOS APSAUGOS SISTEMOS REFORMA

47. Sveikatos priežiūros tikslas – visapusiška kiekvieno piliečio fizinė, dvasinė ir psichinė gerovė, kurios siekiama užtikrinant prieinamą, geros kokybės ir veiksmingą sveikatos priežiūrą, sudarant visiems šalies gyventojams vienodas galimybes gauti jiems reikalingą medicinos pagalbą, teisę pasirinkti gydytoją ir sveikatos priežiūros įstaigą. Sveikatos apsaugos sistemai didelę įtaką turi šalies ekonominiai, socialiniai pokyčiai, demografinė būklė. Lietuvoje gyventojų mažėja, populiacija sensta. Senstant populiacijai, mažėja dirbančių žmonių, vis daugiau reikia sveikatos priežiūros ir socialinės globos paslaugų, taigi didėja ir sveikatos priežiūros išlaidos. Mažėjant darbingo amžiaus žmonių, labai svarbu gerinti dirbančių žmonių sveikatą, mažinti dėl ligų prarandamų darbo dienų, ilginti darbingą amžių, mažinti ankstyvų mirčių ir invalidumo atvejų: senstančiai visuomenei labai svarbi sveikatos būklė, tiesiogiai veikianti darbo jėgos apimtį ir produktyvumą. Numatoma vykdyti šviečiamąją, prevencijos veiklą, skirtą aplinkai sveikatinai, vaikų sveikatai stiprinti, neužkrečiamųjų ir užkrečiamųjų ligų, traumų ir nelaimingų atsitikimų prevencijai vykdyti, sveikai mitybai, gyvenimui ir fiziniam aktyvumui skatinti.

48. Siekiant teikti saugias, geros kokybės ir prieinamas sveikatos priežiūros paslaugas gyventojams, efektyviai naudoti sveikatos priežiūrai skirtas lėšas, 2009–2012 metais buvo įgyvendinama Vyriausybės 2009 m. gruodžio 7 d. nutarimu Nr. 1654 (Žin., 2009, Nr. 150-6713) patvirtinta Sveikatos priežiūros įstaigų ir paslaugų restruktūrizavimo trečiojo etapo programa. Siekiant suformuoti efektyvesnę sveikatos priežiūros įstaigų tinklą, 2010–2012 metais sumažinta 20 sveikatos priežiūros įstaigų (juridinių asmenų) – jos sujungtos į stambesnius juridinius vienetus pagal Sveikatos priežiūros įstaigų ir paslaugų restruktūrizavimo

trečiojo etapo programoje nurodytus kriterijus (iš 81 asmens sveikatos priežiūros įstaigos liko 61). Taip siekta sumažinti sveikatos priežiūros įstaigų administravimo, ūkines išlaidas, atsisakyti neracionalių projektų finansavimo ir efektyviau naudoti investicijų lėšas.

Vienas iš pagrindinių Sveikatos priežiūros įstaigų ir paslaugų restruktūrizavimo trečiojo etapo programos tikslų – mažinti teikiamų stacionariųjų ir didinti ambulatorinių paslaugų – įgyvendintas: palyginti 2012 metais ir 2009 metais, stacionariųjų paslaugų (preliminariais duomenimis) suteikta 7 procentais mažiau, o nestacionariųjų paslaugų 11,7 procento daugiau, daugiau suteikta ekonomiškai efektyvesnių formų paslaugų, pacientui priimtinesnių, taupančių sveikatos priežiūros išteklius ir valstybės lėšas, mažinančių pacientų eiles ir taupančių jų laiką. 2012 metais ambulatorinių specializuotų konsultacijų suteikta 10 procentų daugiau, o dienos chirurgijos paslaugų net 13 procentų daugiau nei 2009 metais. Dienos stacionaro sąlygomis suteikta net 43 procentais paslaugų, priėmimo ir skubiosios pagalbos paslaugų 9 procentais daugiau negu 2009 metais. Per reformos laikotarpį stebėjimo paslaugų rajono lygmens ligoninėse suteikta net 79 procentais daugiau nei 2009 metais.

Siekiant, kad nacionalinė sveikatos priežiūros įstaigų sistema veiktų kuo efektyviau, numatoma parengti ir įgyvendinti kito sveikatos sistemos plėtros ir ligoninių tinklo konsolidavimo etapo planą (įgyvendinimo terminas – 2014 metų II ketvirtis).

49. Nuo 2012 m. sausio 1 d. už aktyviojo gydymo stacionarines asmens sveikatos priežiūros paslaugas modeliuojamas mokėjimas pagal giminingų diagnozių grupių metodą šalies mastu, kartu taikomos priemonės, užtikrinančios sklandų perėjimą prie naujos apmokėjimo sistemos. Visose 68 šalies stacionarinėse asmens sveikatos priežiūros įstaigose užtikrintas vienodas aktyviojo gydymo stacionariųjų paslaugų sąnaudų priskyrimas sąnaudų grupėms, susietoms giminingų diagnozių grupių metodu. Taikant šį metodą, pradėti kaupti kur kas išsamesni ir tikslesni nei anksčiau statistiniai duomenys apie pacientams teikiamas paslaugas ir asmens sveikatos priežiūros įstaigų veiklą ir tai sudaro galimybę objektyviai palyginti įvairių sveikatos priežiūros įstaigų veiklą, įvertinti šios veiklos turinį ir efektyvumą. Šio metodo taikymas sudaro galimybes palyginti Lietuvos su kitų Europos šalių sveikatos priežiūros sistemas.

50. Plėtojant e. sveikatos sistemą, pradėti įgyvendinti Švietimo ir mokslo ministerijos projektai „E. sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros plėtra“, „E. paslaugos „E. receptas“ plėtra“ ir „Nacionalinės medicininių vaizdų archyvavimo ir mainų informacinės sistemos ir jos pagrindu teikiamų elektroninių paslaugų sukūrimas“, skirtas finansavimas šiems projektams įgyvendinti, pasirašytos projektų finansavimo ir administravimo sutartys, pradėta vykdyti projektų veikla. Diegiant e. sveikatos sistemą, bus siekiama sudaryti sąlygas efektyviau ir tinkamiau teikti sveikatinimo paslaugas ir padaryti jas labiau prieinamas: pacientams ir sveikatos priežiūros specialistams bus užtikrintas vienas saugios prieigos prie elektroninės sveikatos istorijos taškas, galimybė saugoti medicininius vaizdus, išrašyti elektroninį receptą, sudarytos sąlygos sveikatos sistemos dalyviams bendradarbiauti ir keistis aktualia standartizuota informacija.

III SKIRSNIS. ŠVIETIMO IR MOKSLO SISTEMOS REFORMA

51. Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas. Įgyvendinant Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2011–2013 metų programos, patvirtintos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. kovo 1 d. įsakymu Nr. V-350 (Žin., 2011, Nr. 30-1421), priemones ir nuo 2011 m. sausio 1 d. ikimokyklinį ugdymą pradėjus iš dalies finansuoti pagal Mokinio krepšelio metodiką (patvirtinta Vyriausybės 2001 m. birželio 27 d. nutarimu Nr. 785 (Žin., 2001, Nr. 57-2040; 2009, Nr. 158-7134), pasiekta, kad 2011 metais ikimokyklinio ugdymo programose dalyvautų 7 procentais daugiau nei 2010 metais, o 2012 metais, – 6,8 procento daugiau vaikų nei 2011 metais. Daugėjo ir ikimokyklinio ugdymo įstaigų (supaprastinti higienos reikalavimai ikimokyklinio ugdymo įstaigoms, Vyriausybės nutarimu patvirtintas Statinio (jo patalpų) naudojimo ne pagal paskirtį atvejų ir tvarkos aprašas ir kita), sudarytos sąlygos beveik 6 000 tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, juos ugdyti valstybinėse, savivaldybės ar nevalstybinėse institucijose pagal ikimokyklinio ugdymo programas.

52. Bendrasis ugdymas ir profesinis mokymas. 2012 metais pradėtas trečiasis mokyklų tinklo kūrimo etapas. Bendrojo ugdymo mokyklų tinklo kūrimą lėmė ir lemia ne tik įgyvendinama bendrojo ugdymo reforma (perėjimas nuo 9 metų pagrindinės mokyklos prie dešimtmetės, gimnazijos tipo mokyklų, skirtų visiems vidurinio išsilavinimo siekiantiems mokiniams, tinklo formavimas, progimnazijų steigimas), bet ir mokinių skaičiaus mažėjimas. Per pastaruosius 5 metus savivaldybių bendrojo ugdymo mokyklose mokinių sumažėjo 122 tūkstančiais.

Siekiant didinti neformaliojo švietimo prieinamumą, nuo 2012 metų pabaigos neformalusis ugdymas finansuojamas krepšelio principu (lėšos skiriamos iš ES struktūrinių fondų projekto) 4 savivaldybėse (Panevėžio miesto, Panevėžio rajono, Anykščių rajono ir Klaipėdos rajono) (finansuojama ES Socialinio fondo ir valstybės biudžeto lėšomis). Prieš tai įvertinta naujų neformaliojo švietimo teikėjų atitiktis, jie įregistruoti Švietimo ir mokslo institucijų registre, akredituotos jų parengtos programos.

2012 metais ES Socialinio fondo projekto lėšomis pradėta tobulinti pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų sistema. Atliktas lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino bandomasis tyrimas, remiantis šio tyrimo ir 2012 metų brandos egzaminų statistine analize, parengtos ir paskelbtos brandos egzamino vertinimo normos. Nuo 2012 metų privalomai tikrinami pagrindinio ugdymo pasiekimai (lietuvių kalbos žodžiu ir raštu, matematikos raštu, pasirenkamasis tautinių mažumų (rusų, lenkų, baltarusių, vokiečių) gimtųjų kalbų) – vertinamos mokinių dalykinės ir bendrosios kompetencijos. Numatoma po 8 klasės tikrinti lietuvių kalbos funkcinį raštingumą.

Gerinant švietimo paslaugų plėtrą, prieinamumą ir profesinio mokymo kokybę, toliau kuriami sektorių praktinio mokymo centrai. 2012 metais investuota į 4 praktinio mokymo centrus, oficialiai atidaryti 2 tokie centrai profesinio mokymo įstaigose. Parengtos ir

akredituotos 83 profesijos mokytojų ir dėstytojų technologinių kompetencijų tobulinimo programos. Visose profesinio mokymo įstaigose diegti vidinės kokybės užtikrinimo mechanizmai.

2012 metais patvirtintas Praktinio profesinio mokymo išteklių plėtros programos pakeitimas, pagal kurį inicijuotas Europos socialinio fondo projektas, skirtas pameistrystės mokymo formoms darbo rinkos mokymo centruose plėtoti.

53. Mokslas ir studijos. Siekiant tiksliau numatyti aukštosiose mokyklose rengiamų specialistų poreikį, 2012 metais pradėti specialistų kvalifikacijų žemėlapiu pagal ūkio sektorius rengimo darbai. Pradėta kurti bazinė stebėsenos ir analizės struktūra, susiejanti Švietimo valdymo ir Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo „Sodros“ informacines sistemas. Ateityje tai labai padėtų planuoti valstybės finansuojamų vietų paskirstymą ūkio sektoriams. Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. gruodžio 20 d. įsakymu Nr. V-2487 (Žin., 2011, Nr. 165-7885) patvirtinus Valstybės tikslinio finansavimo studijų programoms įgyvendinti skyrimo tvarkos aprašą, nuo 2012 metų sudarytos sąlygos taikyti tikslinį studijų programų finansavimą. Valstybei būtinoms, bet tarp stojančiųjų nepopuliarioms specialybėms gali būti skirtos tikslinės studijų vietos. Į tokią vietą priimtas studentas turės 3 metus dirbti pagal įgytą specialybę, o darbdavys, jeigu jis privataus sektoriaus atstovas, – prisidėti prie būsimojo darbuotojo studijų finansavimo.

Finansuojant bendrus biotechnologijos, informacinių technologijų, nanotechnologijų, lazerių ir mechatronikos sričių mokslinių tyrimų ir verslo projektus, kuriamos naujos technologijos, nauji gaminiai pateikti komercinti, pateiktos patentinės paraiškos. 2012 metais baigtas 2009–2011 metų ekspertinis ir formalusis visų mokslo ir studijų institucijų mokslinės ir meno veiklos vertinimas. Pagal veiklos vertinimo rezultatus valstybinėms mokslo ir studijų institucijoms paskirstytos lėšos moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai ir meno veiklai plėtoti 2013 metais. Siekiant skatinti mokslinius tyrimus, skirtus ateityje Lietuvos gerovę ir konkurencingumą lemsiančioms prioritetinėms ūkio sritims, numatytiems Lietuvos inovacijų 2010–2020 metų strategijoje, kuriai pritarta Vyriausybės 2010 m. vasario 17 d. nutarimu Nr. 163 (Žin., 2010, Nr. 23-1075), taip pat aukšto tarptautinio lygio aukštųjų ir (arba) vidutiniškai aukštųjų technologijų srities mokslinius tyrimus, parengtas bendrų mokslo ir verslo projektų, skirtų jungtinių tyrimų programų tematikos mokslinių tyrimų rezultatams komercinti, finansavimo modelis.

Įgyvendinama 12 nacionalinių kompleksinių programų, apimančių aukščiausiosios kompetencijos specialistų rengimą, mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą mokslui imlaus verslo plėtrą prioritetiniuose šalies ūkio sektoriuose. Vykdomos integruotų mokslo, studijų ir verslo centrų (slėnių) programos, skirtos tarptautinio lygio mokslo, studijų ir žinių ekonomikos branduoliams Lietuvoje sukurti, žinių visuomenės kūrimui spartinti ir ilgalaikiams Lietuvos ūkio konkurencingumo pagrindams stiprinti. Įgyvendinant 14 integruotų mokslo, studijų ir verslo centrų (slėnių) projektų, kuriama ir atnaujinama mokslo ir studijų infrastruktūra, skirta mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros veikloms ir studijoms vykdyti pagal slėnių

mokslinių tyrimų kryptis. Ji leis plėtoti aukštasias technologijas ir kitus perspektyviausius mokslo, technologijų ir verslo sektorius.

IV SKIRSNIS. VISUOMENĖS SENĖJIMO POVEIKIS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSAMS

54. Valstybės finansų tvarumą ilguoju laikotarpiu lemia gyventojų demografinės struktūros pokyčiai. Programoje teikiama valdžios sektoriaus finansų tvarumo kompleksinė biudžetinė projekcija (toliau – projekcija), kuri leidžia nustatyti demografinių pokyčių poveikį pensijų, sveikatos apsaugos ir švietimo sistemų tvarumui ilguoju laikotarpiu ir numatyti veiksmus šių sistemų stabilumui ateityje užtikrinti.

Projekcijos pagrindas – 2010 metais Eurostato atlikta demografinė Lietuvos projekcija iki 2060 metų. Remiantis šia projekcija, nuo 2010 iki 2060 metų gyventojų Lietuvoje sumažės iki 2,7 mln. (nuo 3,3 mln. 2010 metais), arba 19,6 procento. Be to, nuo 2010 iki 2060 metų Lietuvoje gerokai sumažės vaikų: 0–14 metų vaikų – nuo 15 procentų 2010 metais iki 13,7 procento 2060 metais, mokyklinio amžiaus (7–16 metų) vaikų – nuo 10,6 procento iki 9,8 procento, o 15–19 metų jaunuolių – nuo 8,1 procento iki 5,1 procento visų gyventojų. Darbingo amžiaus (15–64 metų) gyventojų sumažės nuo 68,9 procento iki 55 procentų, o senyvų (65 metų ir vyresnių) gyventojų pagausės beveik du kartus – nuo 16,1 procento iki 31,2 procento visų gyventojų.

55. Pateiktos 14 lentelėje valstybės finansų (pensijų, sveikatos apsaugos, švietimo sistemų) ilgalaikių išlaidų projekcijos iki 2060 metų parengtos atsižvelgiant į nekintančios po 2016 metų politikos prielaidą, Finansų ministerijos 2013 metų pavasarį sudarytą ekonominės raidos scenarijų ir 2011 metų rudenį Ekonominės politikos komiteto sutartas 2017–2060 metų ekonomines ir užimtumo prielaidas. Rengiant projekcijas, vadovautasi galiojančiais Lietuvos nacionaliniais teisės aktais, reglamentuojančiais socialinės apsaugos sistema.

14 lentelė. Valdžios sektoriaus finansų ilgalaikis tvarumas

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas						
	2007 metais	2010 metais	2020 metais	2030 metais	2040 metais	2050 metais	2060 metais
1. Visos išlaidos	34,6	40,9	29,9	30,6	31,4	32,9	34,8
iš jų su amžiumi susijusios išlaidos:	17,3	21,1	17,0	17,7	18,6	20,0	21,9
pensijoms*:	6,6	8,6	6,3	7,0	7,9	8,7	9,6
socialinės apsaugos pensijoms	6,6	8,6	6,3	7,0	7,9	8,7	9,6
senatvės ir išankstinėms pensijoms	4,8	6,2	4,5	5,3	6,2	6,9	7,9
kitoms pensijoms (invalidumo, našlių ir našlaičių)	1,8	2,4	1,8	1,8	1,7	1,9	1,7
profesinėms pensijoms (valdžios sektoriaus)	–	–	–	–	–	–	–
sveikatos apsaugai	4,8	4,8	4,4	4,5	4,8	5,0	5,2
ilgalaikei sveikatos priežiūrai	0,6	1,1	0,9	1,0	1,3	1,7	2,0

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas						
	2007 metais	2010 metais	2020 metais	2030 metais	2040 metais	2050 metais	2060 metais
švietimo išlaidos**	5,2	6,2	5,0	5,0	4,4	4,5	5,0
kitos išlaidos, susijusios su amžiumi***	0,1	0,4	0,4	0,2	0,1	0,1	0,1
išlaidos palūkanoms	0,7	1,8	1,4	1,4	1,6	2,1	3,3
2. Visos pajamos	33,8	33,7	31,1	31,1	31,1	31,1	31,1
iš jų pajamos iš turto	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
iš jų įmokos pensijoms (arba atitinkamos socialinio draudimo įmokos)	6,5	6,9	5,9	6,1	6,1	6,1	6,1
Pensijų rezervinis turto fondas	2,9	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
iš jo konsoliduotas viešojo pensijų fondo turtas*****	1,7	4,1	11,0	24,7	36,9	48,0	55,6
Sisteminės pensijų reformos							
Socialinio draudimo įmokos, pervedamos į privačius pensijų fondus	0,9	0,3	1,2	1,3	1,4	1,4	1,4
Išlaidos pensijoms, mokamoms iš privačių pensijų fondų	0	0	0	0,2	0,5	0,9	1,5
Prielaidos							
Darbo produktyvumo didėjimas	5,7	5,8	1,5	2,2	2,2	1,9	1,5
Realus BVP didėjimas	9,8	1,4	1,5	1,7	1,7	0,7	0,8
Vyrų (20–64 metų) darbo jėgos aktyvumas	79,9	80,8	81,9	81,4	81,1	80,6	81,4
Moterų (20–64 metų) darbo jėgos aktyvumas	72,6	76	76,6	78,2	77,8	77,2	78,3
Darbo jėgos (20–64 metų) aktyvumas – iš viso	76,1	78,3	79,2	79,8	79,5	78,9	79,9
Nedarbo lygis	4,3	17,8	16,7	8,6	7,6	7,4	7,3
65 metų ir vyresnių gyventojų iš visų gyventojų (metų pradžioje)	15,6	16,1	17,7	22,3	25,6	27,8	31,2

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Ekonominės politikos komitetas

*Išlaidos pensijoms apskaičiuotos pagal Europos Komisijos metodiką, pateiktą dokumente „Pensijų projektavimo pratimas: patikslinta struktūra ir nurodymai“ (Briuselis, 2011-06-17).

**Išskyrus išlaidas namų ūkiams ir privatioms institucijoms, taip pat tiesiogines kapitalo išlaidas švietimo įstaigoms.

***Nedarbo išmokos.

****Socialinio draudimo įmokos pensijoms, nuo 2004 metų neskaitant įmokų į privačius pensijų fondus.

*****Pensijų sistemos (II pakopos) finansinis turtas, sukauptas individualiose pensijų kaupimo dalyvių sąskaitose, ir anuitetų finansavimo rezervas.

56. 14 lentelėje pateiktos socialinės apsaugos pensijų – socialinio draudimo ir valstybinių pensijų (įskaitant šalpos išmokas) – sistemų išlaidos ir pajamos iš socialinio draudimo įmokų (be pensijų kaupimo bendrovių valdomų privačių pensijų fondų lėšų). Valstybinės pensijos (įskaitant šalpos išmokas) finansuojamos tiesiogiai iš valstybės biudžeto. Palyginti su Lietuvos konvergencijos 2012 metų programoje, kuriai pritarta Vyriausybės 2012 m. balandžio 27 d. nutarimu Nr. 446 (Žin., 2012, Nr. 50-2453), pateikta projekcija,

14 lentelėje pateiktos išlaidos pensijoms 2060 metais mažesnės 1,7 procentinio punkto BVP dėl kelių priežasčių:

56.1. sparčiau, nei prognozuota Lietuvos konvergencijos 2012 metų programoje, 2012 metais išaugo BVP, numatomos spartesnio BVP augimo prielaidos 2016 metais;

56.2. nuo 2014 m. sausio 1 d. įsigalios nauja pensijų kaupimo finansavimo tvarka, pagal kurią įmokų, pervedamų iš valstybinio socialinio draudimo lėšų į II pakopos pensijų fondus, tarifas nuo 2020 metų didėja iki 3,5 procento, dėl to kaupiančiųjų pensijas II pakopos pensijų fonduose papildoma pensijos dalis mažės daugiau, o tai sumažins pensijų išlaidas.

57. Kadangi gausės senyvų gyventojų, mažės mokyklinio amžiaus vaikų ir darbingo amžiaus gyventojų, didės valdžios sektoriaus biudžeto išlaidos (BVP dalis) pensijoms ir ilgalaikiai sveikatos apsaugai, o išlaidos švietimui mažės: 2010–2060 metais išlaidos pensijoms padidės 1 procentu BVP, išlaidos sveikatos apsaugai ir ilgalaikiai sveikatos priežiūrai – 1,2 procento BVP, o išlaidos švietimui sumažės 1,3 procento BVP. Apskritai su visuomenės senėjimu susijusios išlaidos padidės 0,7 procento BVP.

58. Išlaidos pensijoms didės sparčiausiai, tačiau šį didėjimą šiek tiek sušvelnins 2004 metais pradėta vykdyti pensijų sistemos reforma, sukurta savanoriškojo pensijų kaupimo posistemė (valstybinio socialinio draudimo pensijų sistemos II pakopa), kai dalis privalomojo valstybinio socialinio draudimo įmokų pervedama į privačius pensijų fondus. Išlaidų pensijoms augimą padės sumažinti iki 3,5 procento padidintas nuo 2020 metų galiosiantis pensijų kaupimo II pakopoje tarifas. 2012 metų pabaigoje privačiuose pensijų fonduose pensijas kaupė 1 067 tūkst. asmenų. Per 2012 metus pasirašyta 18,6 tūkst. naujų pensijų kaupimo sutarčių. Tačiau dėl didelės migracijos ir nedarbo į 23,8 procento pensijų kaupimo dalyvių sąskaitų įmokos nebuvo pervedamos. 2013 metais kaupiantieji privačiuose II pakopos pensijų fonduose turės apsispręsti, ar pensijas toliau kaupti II pakopos pensijų fonduose, todėl prognozuojama, kad asmenų, už kuriuos bus pervedamos įmokos į pensijų fondus, skaičius keisis.

59. 2013–2016 metais pensijų reformai įgyvendinti skirtos mokestinės pajamos, pervestos į privačius pensijų fondus, sudarys vidutiniškai 0,45 procento BVP. Siekiant užtikrinti, kad pakaktų lėšų esamiems Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto išsipareigojimams vykdyti, 2012 metais pensijų kaupimo tarifas sumažintas iki 1,5 procento, o siekiant šį sumažinimą kompensuoti 2013 metais padidintas iki 2,5 procento. 2014–2019 metais pensijų kaupimo iš valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifas sieks 2 procentus, nuo 2020 metų – 3,5 procento. Pensijų išlaidų projekcijoje laikoma, kad 2014–2015 metais kaupiantieji mokės papildomas 1 procento savo atlyginimo dydžio įmokas ir į jų pensijų fondo sąskaitą bus pervedamos 1 procento užpraeitų metų vidutinio atlyginimo dydžio įmokos iš valstybės biudžeto. Nuo 2016 metų tiek asmens, tiek valstybės biudžeto į pensijų fondus mokamų įmokų tarifai didės iki 2 procentų. Ilguoju laikotarpiu į privačius pensijų fondus pervedamos įmokos (įskaitant įmokas, pervedamas iš valstybinio socialinio draudimo lėšų, papildomas asmens ir valstybės biudžeto mokamas įmokas) kasmet sudarys apie 1,2 procento BVP ir bus 0,7 procento BVP didesnės nei Lietuvos konvergencijos 2012 metų programoje pateiktoje projekcijoje. 2060 metais pensijų fondų turtas sieks 55,6 procento ir dėl padidėjusio

įmokų, į privačius pensijų fondus pervedamų iš valstybinio socialinio draudimo lėšų, tarifo, taip pat pradėtų į pensijų fondus mokėti papildomų asmens ir valstybės biudžeto įmokų bus 38,2 procento BVP didesnis nei numatyta Lietuvos konvergencijos 2012 metų programoje pateiktoje projekcijoje. 2060 metais išmokų, mokamų iš privačių pensijų fondų, suma sieks 1,5 procento BVP ir bus 1 procentu didesnė nei numatyta Lietuvos konvergencijos 2012 metų programoje pateiktoje projekcijoje.

60. Nuo 2013 metų, įsigaliojus Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 19, 24 ir 56 straipsnių pakeitimo įstatymui (Žin., 2012, Nr. 154-7928), valstybinės socialinio draudimo pensijos papildoma dalis apskaičiuojama atsižvelgiant į visą asmens įgytą pensijų socialinio draudimo stažą ir draudžiamąsias pajamas, gautas nuo 1994 m. sausio 1 dienos. Jeigu asmeniui tai naudinga, jam paliekama teisė pasirinkti ankstesnę pensijų papildomos dalies apskaičiavimo formulę, leidžiančią įvertinti ir pajamas, gautas nuo 1984 iki 1993 metų. Nauja apskaičiavimo tvarka taikoma asmenims, kuriems pensijos nuo 2013 m. sausio 1 d. skiriamos pirmą kartą arba iš naujo, įgijus papildomą, ne mažesnę kaip vienų metų, stažą. Numatoma, kad tai Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto išlaidas padidins 40 mln. litų (0,035 procento BVP).

61. Dėl demografinių pokyčių mažėjant gyventojų ir mokyklinio amžiaus vaikų, 2010–2060 metais 0–14 metų vaikų sumažės 130 596, arba 26,3 procento, 15–19 metų jaunuolių – 98 982, arba 42,3 procento, taigi švietimo išlaidų projekcijoje numatoma, kad šios išlaidos sumažės 1,2 procentinio punkto BVP – nuo 6,2 procento BVP 2010 metais iki 5 procentų BVP 2060 metais.

62. Bendrosios valdžios sektoriaus išlaidos 2010–2060 metais sumažės 6,1 procentinio punkto BVP – nuo 40,9 procento BVP 2010 metais iki 34,8 procento BVP 2060 metais. Iš jų su amžiumi nesusijusios išlaidos, kurių lygis fiksuotas ir prilygintas konstantai nuo 2017 metų, sumažės 6,9 procentinio punkto BVP. Valdžios sektoriaus biudžeto pajamos sumažės 2,6 procentinio punkto BVP – nuo 33,7 procento BVP 2010 metais iki 31,1 procento BVP 2060 metais.

VII SKYRIUS. INSTITUCINIS VALDŽIOS FINANSŲ BŪKLĖS GERINIMAS

63. Numatoma:

63.1. reformuoti valstybės biudžeto planavimo ir vykdymo sistemą, kad būtų lengviau valdyti ekonomikos ciklus;

63.2. toliau vykdyti viešojo sektoriaus apskaitos reformą ir pasiekti, kad ji padidintų viešųjų finansų valdymo skaidrumą ir valstybės išteklių naudojimo efektyvumą;

63.3. plėtoti valdžios sektoriaus statistiką, sudaryti sąlygas gyventojams analizuoti ir vertinti viešųjų finansų naudojimo efektyvumą;

63.4. vykdant mokesčių politiką ir struktūrines reformas, taip pat glaudžiai bendradarbiaujant su Lietuvos banku, aktyviai imtis galimo ekonomikos perkaitimo ar nuosmukio prevencijos.

VIII SKYRIUS. LIETUVOS KONVERGENCIJOS 2013 METŲ PROGRAMOS IR NACIONALINĖS REFORMŲ DARBOTVARKĖS SUDERINIMO ĮVERTINIMAS

64. Į tiesioginį Nacionalinės reformų darbotvarkės projekto priemonių poveikį biudžeto balansui visiškai atsižvelgta apskaičiuojant valdžios sektoriaus finansų rodiklius, aptartus Programoje. Struktūrinių reformų poveikis biudžetui parodytas 15 lentelėje. Joje pateikiami duomenys apie 2012 metais reformoms skirtas lėšas, pradedant 2013 metais, nurodomi metiniai pokyčiai.

15 lentelė. Tiesioginis pagrindinių struktūrinių reformų poveikis valdžios sektoriaus finansams (išlaidų padidėjimas arba pajamų sumažėjimas (+); išlaidų sumažėjimas arba pajamų padidėjimas (-))

Pagrindinės struktūrinių reformų priemonės ¹	Išlaidų / pajamų kategorija (pagal ESS'95)	2012 metais		2013 metais		2014 metais		2015 metais		2016 metais	
		mln. litų	BVP procentais	pokytis (mln. litų)*	BVP procentais	pokytis (mln. litų)*	BVP procentais	pokytis (mln. litų)*	BVP procentais	pokytis (mln. litų)*	BVP procentais
Švietimo sektoriaus reforma ²	tarpinis vartojimas, bendrojo pagrindinio kapitalo kaupimas, pajamos iš tiesioginių ir netiesioginių mokesčių, subsidijos	813,9	0,72	38,2	0,03	-102,0	-0,08	-387,4	-0,28	-342,2	-0,23
Inovacijų, eksporto ³ , atsinaujinančių energijos išteklių, lygių galimybių, jaunimo politikos plėtros priemonės žemės ūkio srityje	tarpinis vartojimas ir bendrojo pagrindinio kapitalo kaupimas	278,7	0,25	21,2	0,02	36,9	0,03	-176,9	-0,13	-87,6	-0,06
Sveikatos apsaugos sektoriaus reforma ⁴	tarpinis vartojimas ir bendrojo pagrindinio kapitalo kaupimas	110,3	0,10	-36,5	-0,03	-18,0	-0,01	2,6	0,00	N.A.	N.A.
Mokesčių reforma ⁵	pajamos iš tiesioginių mokesčių	-95,0	-0,08	0,0	0,00	0,0	0,00	-20,0	-0,01	-20,0	-0,01
	pajamos iš netiesioginių mokesčių	-30,0	-0,03	44,0	0,04	-20,8	-0,02	-22,4	-0,02	-22,8	-0,02
Aplinka (daugiabučių namų modernizavimo programa); vandens tiekimo, nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas, plėtra; atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas	tarpinis vartojimas	529,8	0,47	-131,9	-0,11	84,0	0,07	-204,0	-0,15	-263,0	-0,18

Pagrindinės struktūrinių reformų priemonės ¹	Išlaidų / pajamų kategorija (pagal ESS'95)	2012 metais		2013 metais		2014 metais		2015 metais		2016 metais	
		mln. litų	BVP procentais	pokytis (mln. litų)*	BVP procentais	pokytis (mln. litų)*	BVP procentais	pokytis (mln. litų)*	BVP procentais	pokytis (mln. litų)*	BVP procentais
Investicijos į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą, pramonę, struktūrinių sąlygų ekonomikai augti užtikrinimas, energijos vartojimo efektyvumo didinimo priemonės; konkurencingumo didinimas	tarpinis vartojimas ir bendrojo pagrindinio kapitalo kaupimas	799,4	0,71	-149,7	-0,13	-135,3	-0,11	-206,5	-0,15	-300,8	-0,20
Transporto, ryšio tinklų infrastruktūros modernizavimas arba sukūrimas ⁶	bendrojo pagrindinio kapitalo kaupimas	917,3	0,81	403,0	0,34	-128,9	-0,10	8,7	0,01	-60,0	-0,04
Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės	tarpinis vartojimas	163,4	0,14	-27,8	-0,02	54,4	0,04	10,0	0,01	0,0	0,00
Būsto prieinamumo didinimas socialiai pažeidžiamoms gyventojų grupėms	tarpinis vartojimas	22,7	0,02	0,0	0,00	42,1	0,03	1,4	0,00	2,0	0,00
Bendras tiesioginis poveikis biudžetui		3 510,6	3,10	160,7	0,134	-187,6	-0,15	-994,5	-0,73	-1 094,4	-0,74
Bendros išlaidos pensijų kaupimo reformai		290,8	0,26	217,1	0,18	123,9	0,10	30,2	0,02	241,2	0,16

Šaltiniai: Finansų ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Ūkio ministerija, Aplinkos ministerija, Susisiekimo ministerija, Žemės ūkio ministerija, Energetikos ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

*Skiriamų lėšų pokytis, palyginti su praėjusiais metais. Valstybės biudžeto, ES fondų lėšos arba (esant bendrajam finansavimui) valstybės biudžeto ir ES fondų lėšos.

¹ Nacionalinės reformų darbotvarkės priemonės.

² „Lietuvos inovacijų 2010–2020 metų strategija“, „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2011–2013 metų programa“, Valstybės švietimo strategijos įgyvendinimo programa (2003–2012 metų ir 2013–2022 metų projektas), „Nacionalinė profesinio orientavimo švietimo sistemoje programa“ (2010–2014 metai), „Nacionalinė studijų programa“ (2007–2013 metai), Mokymuisi visą gyvenimą užtikrinti strategija (2008–2016 metai), „Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 metų programa“ (2011–2019 metai), „Aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimo programa“ (2011–2016 metai), „Praktinio profesinio mokymo išteklių plėtros programa“ (2010–2014 metai).

³ Lietuvos inovacijų 2010–2020 metų strategija, Lietuvos Respublikos 2009–2013 metų eksporto plėtros strategija, Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, Lietuvos nacionalinis atsinaujinančių energijos išteklių veiksmų planas, Jungtinių Tautų Bendrosios klimato kaitos konvencijos įgyvendinimo iki 2012 metų nacionalinė strategija, Valstybinė moterų ir vyrų lygių galimybių 2010–2014 metų programa, Nacionalinė jaunimo politikos plėtros 2011–2019 metų programa.

⁴ Sveikatos priežiūros sistemos reformos tęstinumo, sveikatos priežiūros infrastruktūros optimizavimo programa, E.sveikatos sistemos 2009–2015 metų plėtros programa.

⁵ Lietuvos Respublikos įstatymų, susijusių su mokesčių sistemos pokyčiais, pakeitimai – pagal naujausią informaciją, pateiktą Programoje.

⁶ Ilgalaikė Lietuvos transporto strategija, Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 metų programa.